
HELSINGIN KAUPUNGIN

Vuoden 2017
talousarvioehdotuksen raami
ja talousarvio- sekä
taloussuunnitelmaehdotuksen
2017–2019 laatimisohjeet

Khs 4.4.2016

HELSINGIN KAUPUNGINKANSLIA
HELSINKI 2016

Julkaisija Helsingin kaupungin Kaupunginkanslia
Osoite PL 20 (Pohjoisesplanadi 11–13)
00099 HELSINGIN KAUPUNKI
Puhelin (09) 310 2505

Helmi Strategia ja Talous/Kaupungin toiminta ja talous/Talousarvio
Tilaukset Helsingin kaupungin kaupunginkanslia
puh. (09) 310 36271
Jakelu sähköposti anne.alanko@hel.fi

Helsingin kaupungin digipaino
Helsinki 2016

4.4.2016

SISÄLLYSLUETTELO	Sivu
1 JOHDANTO	1
2 KHN ANTAMAT VALMISTELUA OHJAAVAT KANNANOTOT	10
3 VUODEN 2017 TALOUSARVIOEHDOTUKSEN RAAMI	12
4 TALOUTTA JA TOIMINTAA KOSKEVAT OHJEET JA SÄÄNNÖT	24
4.1 KUNTALAKI	25
4.2 KUNTAJAOSTON OHJEET	25
4.3 TALOUSSÄÄNTÖ	26
5 TALOUSARVION JA -SUUNNITELMAN RAKENNE	27
5.1 TALOUSARVION JA -SUUNNITELMAN OSAT	27
5.2 TULO- JA MENOLAJIT	28
6 TALOUSSUUNNITELUN PERIAATTEITA	28
6.1 YLEISET PERIAATTEET	28
6.2 TASAPAINOPERIAATE	28
6.3 SUORITE- JA REALISOINTIPERIAATE	29
6.4 TÄYDELLISYYSPERIAATE	29
6.5 BRUTTO- JA NETTOPERIAATE	29
6.5.1 <i>Kunnan liikelaitokset</i>	29
6.5.2 <i>Nettobudjetoidut yksiköt</i>	30
6.6 ALIJÄÄMÄN KATTAMISVELVOLLISUUS	30
6.7 TOIMINNAN TAVOITTEET	30
6.8 TALOUSARVION SITOVUUS	31
6.9 SISÄISTEN PALVELUJEN BUDJETOINTI	31
6.10 SUUNNITELMAPOISTOJEN KÄSITTELY	32
7 SUUNNITELUN YLEISOHJEET	32
7.1 TALOUSARVION JA -SUUNNITELMAN LÄHTÖKOHTA	32
7.2 LAATIMISOHJEIDEN KÄSITTELY LAUTA- JA JOHTOKUNNISSA	33
7.3 HALLINTOKUNTIEN YHTEISTOIMINTA	33
7.4 KILPAILUTTAMINEN	34
8 TALOUSARVIO- JA TALOUSSUUNNITELMAEHDOTUKSET	34
8.1 KAUPUNGIN STRATEGIAOHJELMA JA SEN TOTEUTTAMINEN	34
8.2 TOIMINNAN TAVOITTEET	34
8.3 KÄYTTÖTALOUS	37
8.3.1 <i>Talousarviokirjaan sisältyvät perustelut</i>	37
8.3.2 <i>Menot</i>	37
8.3.2.2 Vakuutusrahastomaksut ja -korvaukset	39
8.3.2.3 Arvonlisävero	39
8.3.2.4 Luottotappiot	40
8.3.2.5 Jäsenmaksut	40
8.3.2.6 Sponsorirahan käyttö	40
8.3.2.7 Vuosijuhlat ja historiikit	41
8.3.3 <i>Tulot</i>	41
8.3.4 <i>Poistot</i>	42
8.3.5 <i>Erilliskysymykset</i>	42
8.3.5.1 Kehittämishankkeet	42
8.3.5.2 Hankkeet joihin haetaan muuta ulkopuolista rahoitusta (muut kuin EU-hankkeet)	42
8.3.5.3 EU-hankkeet	43

4.4.2016

8.3.5.4 Innovaatorahaston käyttö	44
8.3.5.5 Pääkaupunkiseudun ja Helsingin seudun kuntien yhteistyö	45
8.3.5.6 Tietotekniikan kustannukset ja hankkeet	45
8.3.5.7 Ympäristöasioiden hallinta ja seuranta	46
8.3.5.8 Energiansäästötavoitteet	47
8.3.5.9 Sisäinen valvonta ja riskienhallinta	48
8.3.5.10 Talousarvioehdotuksen vaikutus terveys- ja hyvinvointierojen kaventamiseen	49
8.4 HENKILÖSTÖ	49
8.4.3 Palkat	50
8.4.3.4 Henkilösivukulut	51
8.4.4 Palkkojen laskenta	52
8.4.5 Työhyvinvointitoiminta	52
8.4.6 Ammatillisen osaamisen kehittäminen ja Oiva Akatemian palvelujen käyttö	53
8.5 TILAT	53
8.6 INVESTOINTIOSA	55
8.6.1 Investointiehdotukset	55
8.6.2 Kunnan liikelaitosten investoinnit	57
8.6.3 Pysyvien vastaavien hyödykkeet	58
8.6.4 Hintataso	58
9 MUUT OHJEET	59
9.1 MUODOLLINEN ASU JA MÄÄRÄAJAT	59
9.1.1 Muodollinen asu	59
9.2 TIEDUSTELUT JA LISÄOHJEET	61

LIITTEET

- 1 Vuoden 2017 talousarvion nettobudjetoidut yksiköt
- 2 Talousarvioehdotuksen perustelutekstin rakenteen malli
- 3 Käyttötalouden taulukkomallit
- 4 Tuloslaskelmaosan taulukkomallit
- 5 Investointiosan taulukkomallit
- 6 Rahoitusosan taulukkomallit
- 7 Taloussuunnittelun ja -ohjauksen vuosikello
- 8 Virastojen irtaimen omaisuuden perushankinnat 2017–2021
- 9 Malli tilankäyttöohjelmasta
- 10 HKL-liikelaitoksen investoinnit vuosille 2017–2026
- 11 Investointiraami 2017 ja 2018 – 2026 Investointiohjelma
- 12 Kehittämishankkeet ja rahoitussuunnitelma
- 13 Lista hallintokuntien talousarvioehdotuksissaan käyttämistä diaarinumeroista AHJO-järjestelmässä

Vuoden 2017 talousarvioehdotuksen ja taloussuunnitelmaehdotuksen 2017–2019 laatimisohjeiden sähköinen versio on Helmissä:

Strategia ja Talous/Kaupungin toiminta ja talous/Talousarvio

4.4.2016

---

1 JOHDANTO

Kaupungin voimassa olevan suunnittelujärjestelmän mukaan Khs antaa vuosittain valmisteltavien toimintaa ja taloutta koskevien suunnitelmien laatimista koskevat ohjeet.

Kuntalain mukaan valtuuston on vuoden loppuun mennessä hyväksyttävä kunnalle seuraavaksi kalenterivuodeksi talousarvio. Hyväksymisen yhteydessä valtuuston on hyväksyttävä myös kolmea tai useampaa vuotta koskeva taloussuunnitelma. Talousarviovuosi on taloussuunnitelman ensimmäinen vuosi.

Yleinen taloustilanne

Valtiovarainministeriön 18.12.2015 julkaiseman ennusteen mukaan Suomen talouskasvu vuosille 2016–2017 jää vaatimattomaksi.

Suomen talouden vaikeudet jatkuvat tämänhetkisen ennusteen mukaan ainakin seuraavien parin vuoden ajan. Kasvunäkymät ovat heikot ja julkisen talouden tilanne ei parane oleellisesti. Suomen teollisuustuotannon tason arvioidaan olevan v. 2017 noin neljänneksen alempi kuin kymmenen vuotta sitten. Nykyisenkaltaisella talouden rakenteella teollisuuden ja viennin virkoaminen on ehdoton edellytys Suomen talouden suotuisalle kehitykselle. Suomen talouskasvu jää ennustehorisontin aikana kilpailijamaitamme hitaammaksi ja työttömyysaste korkeaksi.

Tilastokeskuksen tietojen mukaan BKT aleni vuoden 2015 kolmannella vuosineljänneksellä 0,2 prosenttia ja kasvoi neljännellä neljänneksellä 0,1 prosenttia edellisestä neljänneksestä.

Kansainvälisen talouden kehittyminen on viime aikoina ollut kaksijaakoista. Kehittyvien talouksien kasvunäkymät ovat selvästi heikentyneet. Kiinan kasvu jää aikaisempaa alhaisemmaksi osittain myös sen takia, että muutos kohti sisämarkkinavetoista palveluyhteiskuntaa on ollut ennakoitua nopeampaa. Venäjän taloutta kurittaa tehoton tuotantorakenne ja alentuneet raaka-aineiden maailmanmarkkinahinnat. Monien Suomelle tärkeiden kauppakumppaneiden taloudet sitä vastoin kasvavat varsin nopeaa vauhtia. Yhdysvaltojen ja Saksan kasvu on edelleen kohtalaisen vahvaa ja perustuu molemmissa maissa laajapohjaiseen aktiviteetin lisääntymiseen. Ruotsin talous kasvaa ennakoituakin nopeammin, mutta kasvu perustuu pitkälle kotimaiseen kysyntään ja palveluvientiin. Ruotsin vahva kasvu ei siis tule merkittävästi näkymään Suomen viennissä.

Suomen viennin rakenne on tällä hetkellä yksipuolinen ja lisäksi kustannustaso on liian korkea kilpailuilla maailmanmarkkinoilla. Heikon

4.4.2016

---

vientinäkymän myötä myös tuonti supistuu. Kotimaisista kysyntäeristä ainoastaan yksityisen kulutuksen ja julkisen kulutuksen ennakoidaan kasvaneen vuonna 2015. Yksityisen kulutuksen myönteistä kehitystä tukee kotitalouksien reaalitulojen kasvu, minkä seurauksena yksityinen kulutus lisääntyi vuonna 2015 noin 1,3 %. Yksityiset investoinnit laskivat 2,2 % ja ainoastaan maa- ja vesirakentamisen nähdään kasvavan. Muutaman suuren investointikohteen johdosta kone- ja laiteinvestoinneissa on nähtävissä piristymistä.

Teollisuustuotannon pitkään jatkunut alamäki jatkui edelleen ja tuotannon arvioidaan vuonna 2015 supistuneen 2,2 % edellisvuodesta. Palvelutuotannon kasvun ennakoidaan vuonna 2015 olleen 0,8 %. Työmarkkinoiden tilanne pysyy edelleen heikkona. Työttömyys nousi selvästi edellisvuodesta ja vuoden 2015 työttömyysasteen ennakoidaan olevan 9,4 %. Pitkäaikaistyöttömien määrä on kasvanut nopeasti jo noin 115 000 henkeen ja rakennetyöttömien määrä on ylittänyt 200 000 hengen rajan. Myös työllisten määrän ennustetaan hiukan alentuneen vuonna 2015. Työn tuottavuuden kehitys pysyy edelleen vaisuna.

Suomen vuoden 2016 talouskasvuksi ennakoidaan 1,2 %. Kasvun taustalla on pitkälti yksityisten investointien suotuisa kehitys. Tehdasteollisuuden rakennusinvestoinnit lisääntyvät vuonna 2016 merkittävästi johtuen jo päätetyistä hankkeista. Kone- ja laiteinvestoinnit kääntyvät myös selvään kasvuun ja siten yksityisten investointien ennustetaan kasvavan 5,8 %. Nettoviennin vaikutus talouskasvuun säilyy vuonna 2016 negatiivisena. Teollisuustuotannon ennustetaan vihdoin kääntävän maltilliseen 1,7 prosentin kasvuun vuonna 2016. Taloudellisen aktiiviteetin virkoaminen on kuitenkin niin vaatimatonta, että työmarkkinoiden tilanne ei tule olennaisesti paranemaan. Työttömyysaste jämähtää 9,4 prosenttiin ja työmarkkinoiden yhteensopivuusongelmat ovat edelleen suuret.

Vuoden 2017 talouskasvuksi ennustetaan 1,2 %. Vaatimattoman kasvun taustalla on kokonaisuudessaan kotimainen kysyntä. Vuosien 2015–2017 kumulatiivinen kasvu jää vain 2,6 prosenttiin ja BKT:n määrä edelleen noin kolme prosenttia pienemmäksi kuin edellisessä suhdannehuipussa vuoden 2007 lopulla.

Julkinen talous pysyy edelleen alijäämäisenä pitkittyneen matalasuhdanteen sekä talouden rakenteellisten ongelmien vuoksi. Toteutetut sopeutustoimet ovat rajoittaneet julkisten menojen kasvua, mutta eivät ole pysäyttäneet sitä väestön ikääntymisestä aiheutuvan kuntiin kohdistuvan menopaineen vuoksi. Heikon tulokehityksen vuoksi myös alijäämä on kasvanut. Kolmen prosentin alijäämäraja rikkoutui v. 2014 ja näin on käymässä myös vuonna 2015. Alijäämä kuitenkin kääntyy hienoisen

4.4.2016

laskuun ennustejaksolla. Julkinen velka suhteessa BKT:hen jatkaa kasvuaan ja ylittää 60 prosentin rajan.

Reaalitalouden suotuisa kehitys on välttämätön ehto julkisen talouden tilan kestäväälle paranemiselle. Ennustetun kaltainen talouskehitys ei itsessään tule merkittävästi kohentamaan julkisen talouden tilaa Suomessa.

Helsingin taloustilanteen lähtökohdat

Kaupungin taloudellinen asema on muuttunut vuodesta 2014 oleellisesti Helsingin Energian ja Helsingin Sataman yhtiöittämisen seurauksena. Vuonna 2015 Helen Oy:n liikevoitto ei ollut enää parantamassa kaupungin vuosikatetta ja siten kaupungin tulorahoituksen taso aleni selvästi aikaisemmista vuosista.

	2011	2012	2013	2014	2015
Vuosikate	574	439	473	481	265
Maanmyyntitulot	35	80	79	105	104
Rakennusten ja osaketilojen myynti	8	22	6	19	8
Vuosikate sekä kaupungin maan, rakennusten sekä osaketilojen myyntitulot yhteensä	617	541	558	605	377
Investoinnit	683	650	647	549	493*
Erotus	-66	-109	-89	56	-116

* 493 M€ sisältää kaupungin investoinnit 388 Me ja liikelaitosten investoinnit 105 M€. Luku on ilman Helsingin Bussiliikenne Oy:n liiketoimintakauppaan (44,6 M€) sekä eräisiin apporttiluovutuksiin (34,1 M€) liittyviä kirjanpidollisia kirjauksia

Tulorahoituksen ja maaomaisuuden myyntitulojen lisäksi tarvittu investointien rahoitus katettiin vuonna 2015 pääosin kaupungin kassavaraja

4.4.2016

---

pienentämällä. Tämä voitiin toteuttaa siksi, että energia- ja satamatoimintojen siirryttyä yhtiöiksi ei kaupunki tarvitse nykytilanteessa entisen suuruista maksuvalmiuspuskuria.

Kaupungin investoinnit ilman liikelaitoksia ja eräitä kirjanpidollisia menokirjauksia olivat 388 milj. euroa vuonna 2015 ja 391 milj. euroa vuonna 2014. Investointien toteuma alittaa siten strategiakaudelle asetun 435 milj. euron investointitason. Tästä huolimatta vuoden 2015 asuntorakentaminen oli erittäin vilkasta ja erityisesti aloitusten määrä oli ennätyksellisen suuri. Kaupungin investoinnit tukevat osaltaan asuntorakentamisen edellytysten paranemista. Kaupungin investoinnit tukevat osaltaan asuntorakentamisen edellytysten paranemista. Investoinnit vuonna 2015 liikelaitokset mukaan lukien olivat 493 milj. euroa.

Kaupungin lainakanta on kaksinkertaistunut vuoteen 2008 verrattuna ja tulevien vuosien mittavat investoinnit pitävät lähivuosinakin rahoitustarpeen investointeihin korkeana. Lainakannan kasvua on hillittävä, jotta vuosittaiset lainanhoitokustannukset eivät nouse liian korkeiksi. Investointien vaatima rahoitus on jatkovuosina katettava entistä enemmän tulorahoituksella.

Edellä esitettyyn kaupungin rahoituspohjan haasteeseen kaupunki vastaa valtuustokaudelle 2013–2016 asetettuja strategiaohjelman taloustavoitteita toteuttaen. Strategian taloustavoitteita on noudatettu vuoden 2014 talousarviosta eteenpäin ja myös vuoden 2017 raami on laadittu näiden taloustavoitteiden pohjalta.

Voimassa olevan taloussuunnitelman 2016–2018 lähtökohtana on strategiaohjelman 2013–2016 tavoite hidastaa kaupungin velkaantumiskäytystä rahoittamalla nykyistä merkittävästi suurempi osuus investoinneista tulorahoituksella sekä kiinteän omaisuuden myyntituloilla.

Tätä tavoitetta edistävät linjaukset ovat seuraavat:

- Pidetään emokaupungin käyttömenojen reaalikasvu asukasmäärän kasvun mukaisena vähennettynä vuotuisella 1 % tuottavuuden parantamisen tavoitteella valtuustokaudella 2013–2016
- Kiinteän omaisuuden myyntitavoite on 100 milj. euron vuositasolla. Kaupungin ydintoiminnan kannalta tarpeettomien rakennusten ja osakehuoneistojen myyntitavoite on asetettu edelleen 35 milj. euron vuotuisen tasoon ottamalla samalla huomioon rakennuskannan korjausvelan pienentäminen.

4.4.2016

- Vuotuisten investointien taso rajataan investointiraamin mukaisesti 463,3 miljoonaan euroon (investointiraamiin sisältyy vuosittaiset indeksitarkistukset 13,3 milj. euroa sekä kaupunginhallituksen raamin 2016 käsittelyssä päättämä tasokorotus 15 milj. euroa).

Tuoreimman joulukuun ennusteen mukaan peruspalvelujen hintaindeksin muutoksen arvioidaan olevan 1,2 % vuonna 2016, 1,1 % vuonna 2017, 1,7 % vuonna 2018 ja 2,10 % vuonna 2019.

Vuodenvaihteen 2015/2016 ennakkotiedon mukaan kaupunki kasvoi vuonna 2015 kaikkiaan noin 7 500 hengellä, mikä tarkoittaa 1,2 %:n väestönkasvua. Vuoden lopun väkiluku oli ennakkotiedon mukaan 628 213 henkeä eli kesällä 2015 tehdyn väestöennusteen tasolla. Vuosina 2016–2018 kasvun ennustetaan jatkuvan prosentin tasolla.

Strategiatavoitteen mukainen toimintamenokasvun taso vuosina 2017–2019 parantaa kaupungin rahoituksellista tasapainoa jonkin verran, mutta taloussuunnitelmakaudella investointeja joudutaan edelleen rahoittamaan merkittäväällä lisälainanotolla.

Valtuuston strategiaohjelmassa asettaman taloustavoitteen saavuttaminen edellyttää siten tiukkaa taloudenpitoa sekä nykyisessä toiminnassa että tulevien vuosien suunnittelussa.

4.4.2016

RAAMI 2017

Jotta strategiaohjelman tasapainoisen talouden tavoitteet voitaisiin saavuttaa heikentyneessä koko maan julkisen talouden tilanteessa ja kaupungin liikelaitosten yhtiöittämisen vaikutukset huomioon ottaen, on vuoden 2017 talousarvioehdotuksen raami laadittu siten, että kaupungin bruttobudjetoitujen talousarviokohtien menokasvu on strategia-tavoitteen mukainen.

Strategiaohjelman tavoitteen mukainen emokaupungin käyttömenojen (bruttobudjetoidut talousarviokohdat) kokonaistaso vuonna 2017 on tuoreimmilla kustannustason nousun ja väestönkasvun ennusteilla 1,13 % vuoden 2016 vastaavia menoja suurempi.

Kaikki talousarviokohdat huomioiden (ilman liikelaitoksia ja rahastoja) talousarvion 2016 ja raamin 2017 välinen vertailukelpoinen toimintamenojen kasvu on 1,2 %.

Useimpien bruttobudjetoitujen talousarviokohtien toimintamenot ovat raamissa talousarvion 2016 mukaisia. Raamissa ei ole huomioitu ns. yhteiskuntasopimuksen vaikutuksia talousarviokohtien menoihin.

Hallintokuntien toimintamenojen kasvua tulee tarkastella kokonaisuutena vuosien 2015, 2016 ja 2017 osalta. Raamin liikkumavara on pääosin kohdennettu niihin peruspalvelutoimintoihin, joihin väestönkasvu vaikuttaa suorimmin (sosiaali- ja terveystoimi, varhaiskasvatustoimi, opetustoimi) sekä HSL:n maksusuuteen.

Hallintokuntien tulee varautua toiminnassaan kulloinkin voimassa oleviin virka- ja työehtosopimuksiin raamin puitteissa. Kaupunginhallituksen käyttövaroihin ei ole varattu keskitettyjä palkkamäärärahoja.

Turvapaikan hakijoiden määrä ja näistä Helsinkiin tulevien henkilöiden määrä on tässä vaiheessa vaikeasti arvioitavissa, mistä syystä raamissa ei ole varattu kotouttamiseen erillismäärärahaa. Kotouttamisen palvelu- ja resurssitarpeet kyetään arvioimaan paremmin talousarviovalmistelun edetessä ja tarvittavien määrärahojen mitoitus valmistellaan syksyn talousarviovalmistelussa.

Raamiin sisältyy 10 miljoonan euron menovaraus kaupunginhallituksen käytettäväksi.

Vuoden 2016 talousarviossa linjatun mukaisesti opetuslautakunta on valmistele massassa koulutuksen ja oppimisen digistrategian, joka toimen-

4.4.2016

---

pidesuunnitelmineen tuodaan lautakunnan valmistelun pohjalta kaupunginhallituksen käsiteltäväksi kevään 2016 aikana. Toimenpidesuunnitelman määrärahatarpeita ei ole otettu raamissa huomioon suunnitelman käsittelyn ollessa kesken. Mikäli suunnitelmaa pidetään perusteltuna toteuttaa, rahoitus joudutaan sovittamaan talousarvion valmisteluvaiheessa investointien kokonaisraamiin.

Verotuloarviot perustuvat valtiovarainministeriön ja Kuntaliiton veronusteluihin. Kokonaisverorahoituksen (verotulot ja valtionosuudet) ennakoidaan pysyvän raamissa 2017 ennallaan verrattuna taloussuunnitelmaan 2017. Kunnallisveroissa kasvu vuoden 2015 toteumatason jäähän pienemmäksi kuin taloussuunnitelmassa, mutta sen sijaan yhteisveroissa ennakoidaan raamissa 2017 kertyvän vastaavasti enemmän kuin 2017 taloussuunnitelmassa.

Syksyllä 2015 päätetyssä kiinteistöverolain muutoksessa korotetaan vuoden 2017 alusta alkaen vakituisten asuinrakennuksen kiinteistöveroprosenttien ala- ja ylärajoja. Yleisen kiinteistöveroprosentin vaihteluväli nousee 0,80—1,55 prosentista 0,86—1,80 prosenttiin (kyseinen veroprosentti on vuonna 2016 Helsingissä 0,80 prosenttia) ja vakituisten asuinrakennusten veroprosentti 0,37—0,80 prosentista 0,39—0,90 prosenttiin (kyseinen veroprosentti on vuonna 2016 Helsingissä 0,37 prosenttia).

Helsingin yleisen kiinteistöveroprosentin nosto lain uudelle alarajalle lisää kiinteistöverotuloja arviolta noin 12,5 milj. euroa ja vastaavasti vakituisten asuinrakennusten veroprosentin nosto lisää kiinteistöverotuloja arviolta noin 2,5 milj. euroa. Nämä arvioidut lisätulot on otettu huomioon raamin 2017 kiinteistöverotuloarviossa.

Valtakunnallisiin verotuloarvioihin liittyy riskejä ja kysymysmerkkejä, koska kokonaistuotanto on supistunut tai pysynyt edellisen vuoden tasolla jo kolmena perättäisenä vuonna ja tuotannon kasvun ennakoidaan toteutuessaan vuosina 2016–2017 olevan hyvin maltillista.

Valtionosuuksissa on huomioitu vuoden 2017 alusta tapahtuva perustoimeentulotuen maksatuksen siirtyminen Kelalle. Toimeentulotuen menoista on 2017 raamissa vähennetty perustoimeentulotuen menot 141,5 milj. euroa (huomioiden takaisinperintä) sekä tuloissa valtion osallistuminen perustoimeentulotuen kustannuksiin 71,5 milj. euroa ja takaisin perinnän tulojen vähenemä n. 7 milj. euroa. Kunnalle jäävä nettomääräinen rahoitusosuus noin 70 milj. euroa vähennetään vuoden 2017 peruspalveluiden valtionosuudesta. Lisäksi peruspalveluiden valtionosuudesta vähennetään 5,6 euroa/asukas eli noin 3,5 milj. euroa perustoimeentulotuen maksatuksen poistumisen mukanaan tuomista

4.4.2016

---

hallinnon säästöistä kunnalle. Tämän seurauksena valtionosuustulojen vuonna 2017 arvioidaan olevan 240 milj. euroa.

Kaupungin 10-vuotisen investointiohjelman suunnittelun lähtökohtana on strategiaohjelman mukainen vuosittainen 435 milj. euron investointitaso ja vuodelle 2016 tehty 15 milj. euron tasokorotus uusien asuinalueiden ja asuinrakentamisen edellyttämiin investointeihin. Lisäksi kokonaistasoon on tehty indeksitarkistus. Investointiraami vuodelle 2017 on 466 milj. euroa. Tämän lisäksi kokonaisinvestointeihin sisältyy lähiörahastosta rahoitettavia hankkeita 5 milj. euroa vuodessa. Kokonaisinvestointitaso on yhteensä 471 milj. euroa.

Kokonaisraamiin sisältyvät raamitasot ovat lähtökohdiltaan vuoden 2016 talousarvion liitteenä olevan 10-vuotisen investointiohjelman mukaisia. Merkittävimmät talousarvion hyväksymisen jälkeen tulleet toimintaympäristön muutokset on otettu huomioon raamitasoja määriteltäessä.

Tonttien ja rakennusten myyntitavoitteet on säilytetty ennallaan velkaantumisen hillitsemiseksi.

HKL-liikelaitoksen investoinneissa 10-vuotisen investointiohjelmakauden kokonaisinvestointitaso on 1,2 mrd. euroa, joka on vuoden 2016 talousarvion ja taloussuunnitelman 2016–2018 liitteenä olevan HKL-liikelaitoksen 10-vuotisen investointiohjelman kokonaisinvestointitason suuruinen. Valmiudet Raide-Jokerin rahoittamiseen valtion ja Espoon kaupungin kanssa sovittavalla tavalla ovat olemassa muita suunniteltuja investointeja uudelleen arvioimalla.

Vuoden 2017 raamin tulos- ja rahoituslaskelman ohessa on esitetty tulos- ja rahoituslaskelma-arviot myös vuosille 2018 ja 2019.

Talousarvioehdotuksien valmistelussa huomioon otettavaa

Lisäksi hallintokuntien tulee ottaa talousarvioehdotuksen valmistelussa huomioon kaupunginvaltuuston 17.2.2016 käymä raamin lähetekeskustelu (www.hel.fi/paatöksenteko_ja_hallinto/paatöksenteko/kaupunginvaltuusto/paatösasiakirjat/ keskustelupöytäkirjat).

Hallintokuntien tulee asettaa sitovat toiminnan ja talouden tavoitteet tavoitteensa niin, että ne ohjaavat toimintaa strategiaohjelman osoittamaan suuntaan. Hallintokuntien tulee talousarvioesityksen sitovaa toiminnan ja talouden tavoitteita asetettaessa esittää, miten kaupungin strategiaohjelman linjaukset ja toimenpiteet on otettu huomioon.

4.4.2016

Talousarvion 2017 valmistelutilanne tuodaan Khlle tiedoksi 22.8.2016. Kaupunginhallitukselle annetaan arvio talouden tilanteen yleisestä kehityksestä, kaupungin talouden ja toiminnan seurantaraportti 2/2016 sekä selvitys kaupunginhallituksen raamiohjeistuksen toteutumisesta hallintokuntien valmistelussa.

Khlle 22.8 annettavassa tilannekatsauksessa tullaan arvioimaan kuntatalousohjelman ennakkotietojen vaikutukset vuoden 2017 talousarvion valmisteluun.

Henkilöstötoimikunta antaa laatimisohjeista lausunnon 11.3.2016.

Vuoden 2017 talousarvion menojen kokonaistaso tarkistetaan talousarviovalmistelun edetessä vastaamaan tuoreimpia ennusteita kustannustason muutoksesta (peruspalvelujen hintaindeksi) ja väestönkasvusta strategiaohjelmassa sovitulla tavalla. Lisäksi talousarviovalmistelun edetessä tullaan ottamaan huomioon ns. yhteiskuntasopimuksen vaikutukset määrärahojen mitoituksessa sen mukaisesti miten vaikutukset on sisällytetty julkisen talouden suunnitelmassa ja edelleen kuntatalousohjelmassa.

Yhteiskuntasopimus tulee toteutuessaan alentamaan merkittävästi myös kuntien henkilöstömenoja. Sopimuksen toteutuminen on vielä epävarmaa eikä vaikutuksista kaupungin henkilöstömenoihin ole tässä vaiheessa tehtävissä luotettavaa arviota, joten yhteiskuntasopimuksen vaikutuksia ei ole voitu sisällyttää raamiin.

Yhteiskuntasopimus leikkaa kuntatyönantajan palkan sivukuluja ja lomarahoja, jolloin henkilöstömenot alenevat ilman, että tällä on vaikutusta varsinaiseen toimintaan. Vaikutukset henkilöstömenoihin tarkentuvat talousarviovalmistelun edetessä ja ne tullaan talousarviovaiheessa ottamaan huomioon nyt päätettäviä virasto- ja laitoskohtaisia raameja vähentävinä erinä.

Yhteiskuntasopimuksen toimenpiteet vaikuttavat kuntien vero- ja valtionosuustuloihin ja nämä tiedot tarkentuvat julkisen talouden suunnitelmassa ja kuntatalousohjelmassa.

Yhteiskuntasopimuksen vaikutukset kokonaisuutena kaupungin talouden liikkumavaraan voivat olla siinä määrin merkittävät, että talousarvion valmisteluvaiheessa joudutaan menojen ja tulojen kokonaistaso tarkistamaan raamivaiheesta.

4.4.2016

---

2 KHN ANTAMAT VALMISTELUA OHJAAVAT KANNANOTOT

Jos yhteiskuntasopimus syntyy ja johtaa kaupungin omien suorien menojen vähentymiseen raamin pohjana käytetystä tasosta, muutoksia tehdään yksilöityjen menojen vähenemisten johdosta niille virastoille, joiden kustannustaso tosiasiallisesti laskee. Tässä tapauksessa budjettiehdotuksen yhteydessä esitetään tarkka laskelma siitä, paljonko menoja on leikattu virastokohtaisesti kilpailukykysovimuksesta johtuen ja mihin menojen lasku perustuu. Syksyn budjettineuvotteluissa päätetään mahdollisista lisäyksistä käyttötalouden menoihin.

Kohdennetaan tilakeskukselle tuottavuustavoite 5M€, joka alentaa sisäisiä tilavuokria muttei vaikuta tilakeskukselle asetettuun tuloutustavoitteeseen. Oletettu tilavuokrien alentamisen jakauma on virastojen välillä seuraava: opev2,5M€, sote 1,8M€ ja vaka 0,7M€. Lisäksi otetaan käyttöön raamin puitteissa varattu 10M€ kohdentamaton määräraha-
raus.

Virastojen käyttöön tulevien määrärahojen kasvu kokonaisuudessaan on seuraava: opetus 10M€, sote 3M€ ja vaka 2M€ (joista tilakeskuksen vuokratason aleneman kautta opev 2,5M€, sote 1,8M€ ja vaka 0,7M€)

Opetuksen digiloikka ja sen määrärahat tuodaan esityksenä kaupunginhallitukseen.

Toteutetaan varhaiskasvatuksen digitalisaatiohanke, jonka tavoitteena on digitalisoida varhaiskasvatuksen oppimisympäristöä pedagogisesti perustellussa laajuudessa, kodin ja ammattilaisten välistä vuorovaikutusta sekä varhaiskasvatuksen toiminnanohjaus.

Helsinki aloittaa aktiivisen valmistautumisen valtakunnan tason sote-uudistuksen toteutumiseen. Valmistelussa suunnitellaan miten kaupunki valmistautuu järjestämis- ja tuotantomallien muuttumiseen ja selvitetään mm. tulisiko kaupungin käynnistää toimet oman sote-tuotannon yhtiöittämiseksi, säätiöittämiseksi tai liikelaitostamiseksi. Selvitys tuodaan kaupunginhallitukselle.

Seniorien kotipalvelujen käyttöä tuetaan ja kotihoitoa vahvistetaan. Budjettivalmistelussa otetaan tavoitteeksi terveysasemien kiireettömän hoidon jonojen lyhentäminen kahteen viikkoon sekä terveysasemien aukioloaikojen laajentaminen.

Vahvistetaan lastensuojelupalveluita.

Selvitetään mahdollisuudet tehostaa työttömien työllistämistä yhdessä yksityisen sektorin kanssa esimerkiksi käyttäen hyväksi ns. vaikuttavuusinvestointihankkeita (Social Impact Bond, SIB).

Panostetaan nuorisotyöllisyyden hoitoon ja päätetään kesätyösetelin

4.4.2016

---

jatkosta saatujen kokemusten pohjalta.

Budjettivalmistelussa varataan käyttövarat (erityisesti KSV) mahdollistamaan kaavalliset edellytykset vuosittaiselle asuntotuotantotavoitteen nostamiselle

Vähennetään pitkäaikaisasunnottomuutta erityistoimin.

Selvitetään konttiasumisen käyttöönottoa.

Nuorten Respan toiminnan jatkuminen varmistetaan.

Selvitetään nuorisotoimen vuokramenojen tarve.

Varmistetaan Tanssin talon suunnittelun resursointi.

Varaudutaan turvapaikan tai oleskeluluvan saaneiden vaikutukseen Helsingin kaupungin palveluihin. Maahanmuuttajien osaamiskeskuksen jatkorahoituksesta päätetään saatujen kokemusten pohjalta.

Selvitetään maahanmuuttajien ja turvapaikansaaneiden työllistämistä kaupungin toimesta mukaan lukien työharjoittelu.

Tiukkenevassa taloustilanteessa innovaatiotoiminta ja kehittämishankkeet kohdistetaan olemassa olevien palvelujen ja erityisesti käyttäjien kannalta tärkeimpien sekä hallintokuntien toiminnan ja taloudelliselta volyymlta suurimpien peruspalvelujen vaikuttavuuden ja tuottavuuden parantamiseen palveluiden laajentamisen sijaan.

Selvitetään mahdollisuus tuoda nykyisten innovaatorahaston ja lähiörahaston kautta tapahtuva toiminta tavanomaisen budjettiohjauksen piiriin. Selvitys tuodaan kaupunginhallituksen käsittelyyn.

Selvitetään syksyn budjettineuvotteluihin mennessä mahdollisuus maanvaihtosopimusten laskemisesta investointiraamiin ja maanmyyntitavoitteeseen vain nettovaikutuksen osalta.

Lautakunnat arvioivat ja erittelevät budjettikäsittelyn yhteydessä talousarvioraamin vaatimat toimenpiteet ja muutokset palveluihin

4.4.2016

3 VUODEN 2017 TALOUSARVIOEHDOTUKSEN RAAMI

Tulos- ja rahoituslaskelma (ml. liikelaitokset ja rahastot; sisäiset erät eliminoitu)

	TP ennuste 2015	TA 2016	Raami 2017	TS 2018	TS 2019
TOIMINTATUOTOT	1 156 368	1 143 518	1 106 591	1 126 872	1 146 872
TOIMINTAKULUT	-4 302 828	-4 336 036	-4 241 836	-4 307 396	-4 390 896
TOIMINTAKATE	-3 146 460	-3 192 518	-3 135 245	-3 180 524	-3 244 024
Kunnan tulovero	2 480 765	2 535 000	2 540 000	2 615 000	2 670 000
Kiinteistövero	214 255	220 000	233 000	238 000	240 000
Osuus yhteisöveron tuotoista	372 493	308 000	350 000	365 000	380 000
Koiravero	402	400	400	400	400
Verotulot	3 067 915	3 063 400	3 123 400	3 218 400	3 290 400
Valtionosuudet	273 172	300 000	240 000	240 000	240 000
Verot ja valtionosuus	3 341 087	3 363 400	3 363 400	3 458 400	3 530 400
Korkotuotot	86 161	85 047	82 640	80 440	78 130
Muut rahoitustuotot	18 699	52 299	24 799	24 799	24 799
Korkokulut	-22 176	-36 983	-41 400	-46 900	-52 900
Muut rahoituskulut	-12 196	-1 800	-1 800	-1 800	-1 800
Rahoitustuotot ja -kulut	70 488	98 563	64 239	56 539	48 229
VUOSIKATE	265 115	269 445	292 394	334 415	334 605
Poistot ja arvonalennukset	-385 695	-359 658	-368 834	-373 836	-373 836
Satunnaiset erät	139 182	141 105	141 694	141 400	140 570
TILIKAUDEN TULOS	18 601	50 892	65 254	101 979	101 339
Varausten ja rahastojen muutos	10 232	9 795	10 360	9 758	9 758
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ	28 834	60 687	75 614	111 737	111 097
TOIMINNAN RAHAVIRTA					
Vuosikate	265 115	269 445	292 394	334 415	334 605
Satunnaiset erät	139 182	141 105	141 694	141 400	140 570
Tulorahoituksen korjauserät	-152 651	-154 320	-153 660	-153 366	-152 536
INVESTOINTIEN RAHAVIRTA					
Investointimenot	-571 167	-680 324	-606 747	-612 947	-635 267
Rahoitusosuudet investointimenoihin	5 267	3 105	3 694	3 400	2 570
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	147 291	138 000	138 000	138 000	138 000
TOIMINNAN JA INVESTOINTIEN RAHAVIRTA	-166 964	-282 989	-184 625	-149 098	-172 058
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA					
Antolainauksen muutokset	78 222	4 967	16 520	18 812	23 170
Antolainasaamisten lisäykset	-23 305	-61 350	-50 350	-47 950	-51 350
Antolainasaamisten vähennykset	101 527	66 317	66 870	66 762	74 520
Lainakannan muutokset	3 359	248 872	160 849	133 970	151 970
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	120 000	651 000	400 000	330 000	350 000
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-116 641	-402 128	-239 151	-196 030	-198 030
Lyhytaikaisten lainojen muutos	0	0	0	0	0
Oman pääoman muutokset	0	0	0	0	0
Muut maksuvalmiuden muutokset	17 919	0	-238	-78	-78
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA	99 501	253 839	177 131	152 704	175 062
VAIKUTUS MAKSUVALMIUTEEN	-67 463	-29 150	-7 494	3 606	3 004

4.4.2016

1 KAUPUNGINJOHTAJAN TOIMIALA			TP 2015	TA 2016	Raami 2017
101	Vaalit, keskusvaalilautakun- nan käytettäväksi	Tulot	994		
		Menot	1 815	674	3 667
		Toimintakate	-820	-674	-3 667
102	Kaupunginvaltuusto, kaupu- ginkanslian käytettäväksi	Tulot			
		Menot	2 048	2 256	2 256
		Toimintakate	-2 048	-2 256	-2 256
103	Tarkastuslautakunta ja -vi- rasto	Tulot	0	3	3
		Menot	1 958	2 059	2 059
		Toimintakate	-1 958	-2 056	-2 056
104	Kaupunginhallitus	Tulot	89	10	10
		Menot	13 190	12 101	12 101
		Toimintakate	-13 102	-12 091	-12 091
11001	Kaupunginkanslia	Tulot	1 755	1 269	1 269
		Menot	56 720	62 679	63 129
		Toimintakate	-54 965	-61 410	-61 860
11002	Keskitetty tietotekniikka	Tulot	4 514	2 758	2 758
		Menot	23 260	23 588	23 701
		Toimintakate	-18 747	-20 830	-20 943
11003	ICT-palvelukeskus	Tulot	6 422	12 489	12 489
		Menot	6 422	11 739	11 739
		Toimintakate	0	750	750
11004	Työllisyyspolitiikka	Tulot	9 982	11 000	11 000
		Menot	30 967	33 609	33 609
		Toimintakate	-20 986	-22 609	-22 609
11005	Eläkkeet	Tulot	0		
		Menot	7 245	14 671	12 600
		Toimintakate	-7 245	-14 671	-12 600
11006	Työsuhdematkalippu	Tulot	17		
		Menot	2 954	2 800	3 050
		Toimintakate	-2 938	-2 800	-3 050
11007	Työmarkkinatuen kuntaosuus	Tulot			
		Menot		56 415	65 000
		Toimintakate		-56 415	-65 000
110	Kaupunginkanslia	Tulot	22 689	27 516	27 516
		Menot	127 568	205 501	212 828
		Toimintakate	-104 879	-177 985	-185 312

4.4.2016

		TP 2015	TA 2016	Raami 2017
11402	Ryhmähenkivakuutus ja matkavakuutus, kaupunginkanslian käyt.			
	Tulot			
	Menot	663	788	788
	Toimintakate	-663	-788	-788
11403	Menovaraus, Khn käytettäväksi			
	Tulot			
	Menot	0	10 000	0
	Toimintakate	0	-10 000	0
11404	Jaksotetut henkilöstömenot, kaupunginkanslian käyt.			
	Tulot	254		
	Menot	-1 232	5 000	5 000
	Toimintakate	1 486	-5 000	-5 000
114	Keskitetysti maksettavat menot			
	Tulot	254		
	Menot	-569	15 788	5 788
	Toimintakate	823	-15 788	-5 788
127	Kunnallisverotus, kaupunginkanslian käyt.			
	Tulot			
	Menot	16 975	18 427	18 427
	Toimintakate	-16 975	-18 427	-18 427
135	Helsingin seudun ympäristöpalvelut-kuntayhtymä			
	Tulot			
	Menot	2 028	2 071	2 071
	Toimintakate	-2 028	-2 071	-2 071
139	Muu yleishallinto			
	Tulot	3 744	1 350	1 350
	Menot	16 002	16 779	16 779
	Toimintakate	-12 258	-15 429	-15 429
1	Kaupunginjohtajan toimiala			
	Tulot	27 770	28 879	28 879
	Menot	181 014	275 656	275 976
	Toimintakate	-153 245	-246 777	-247 097

*Työmarkkinatuen kuntaosuus sisältyy vuonna 2015 kohtaan 3 10 01

4.4.2016

2 RAKENNUS- JA YMPÄRISTÖTOIMI			TP	TA	Raami
			2015	2016	2017
205	Tukkuutori	Tulot	6 412	6 163	6 163
		Menot	6 757	9 172	9 172
		Toimintakate	-345	-3 009	-3 009
208	Hankintakeskus	Tulot	16 236	15 567	15 567
		Menot	15 964	15 680	15 680
		Toimintakate	272	-113	-113
20904	HKR-Rakennuttaja	Tulot	9 244	10 453	10 448
		Menot	9 234	10 453	10 448
		Toimintakate	9	0	0
20901	Katu- ja viheralueiden ylläpito	Tulot	61 992	63 586	70 897
		Menot	114 689	117 235	117 235
		Toimintakate	-52 697	-53 649	-46 338
209	Rakennusvirasto yhteensä	Tulot	71 235	74 039	81 345
		Menot	123 923	127 688	127 683
		Toimintakate	-52 688	-53 649	-46 338
210	Rakentamispalvelu	Tulot	207 044	203 354	203 354
		Menot	198 154	194 470	194 470
		Toimintakate	8 890	8 884	8 884
235	Pelastustoimi	Tulot	14 943	13 863	13 863
		Menot	51 507	52 359	52 659
		Toimintakate	-36 563	-38 496	-38 796
237	Ympäristötoimi	Tulot	1 293	1 195	1 240
		Menot	12 667	12 620	12 620
		Toimintakate	-11 374	-11 425	-11 380
242	Helsingin seudun liikenne- kuntayhtymän maksuosuus	Tulot			
		Menot	185 781	195 521	205 000
		Toimintakate	-185 781	-195 521	-205 000
2	Rakennus- ja ympäristötoimi	Tulot	317 163	314 181	321 532
		Menot	594 752	607 510	617 284
		Toimintakate	-277 589	-293 329	-295 752

4.4.2016

3 SOSIAALI- JA TERVEYSTOIMI			TP	TA	Raami
			2015	2016	2017
31001	Sosiaali- ja terveystoimen palvelut	Tulot	186 994	183 314	169 314
		Menot	1 464 874	1 475 291	1 469 235
		Toimintakate	-1 277 880	-1 291 977	-1 299 920
31002	Vastaanottokeskukset	Tulot			16 200
		Menot			15 500
		Toimintakate			700
31004	Toimeentulotuki	Tulot	90 980	93 902	13 702
		Menot	177 706	176 898	26 600
		Toimintakate	-86 726	-82 996	-12 898
31005	Työllisyyden hoitaminen	Tulot	99	230	230
		Menot	61 497	6 018	6 018
		Toimintakate	-61 398	-5 788	-5 788
31006	Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri	Tulot			
		Menot	564 127	519 229	534 229
		Toimintakate	-564 127	-519 229	-534 229
31007	Asiakas- ja potilastietojärjestelmäpalvelu	Tulot		5 693	5 144
		Menot		7 965	9 424
		Toimintakate		-2 272	-4 280
310	Sosiaali- ja terveysvirasto	Tulot	278 074	283 139	204 590
		Menot	2 268 204	2 185 401	2 061 006
		Toimintakate	-1 990 130	-1 902 262	-1 856 416
320	Varhaiskasvatusvirasto	Tulot	40 733	38 937	39 887
		Menot	379 159	385 006	390 306
		Toimintakate	-338 426	-346 069	-350 419
3	Sosiaali-, terveys- ja varhaiskasvatustoimi	Tulot	318 806	322 076	244 477
		Menot	2 647 363	2 570 407	2 451 312
		Toimintakate	-2 328 557	-2 248 331	-2 206 835

*Vastaanottokeskus sisältyy vuonna 2015 kohtaan 3 10 01

*Kohta 3 10 04 Perustoimeentulotuen maksatus siirtyy kelalle vuonna 2017

4.4.2016

4 SIVISTYSTOIMI			TP 2015	TA 2016	Raami 2017
402	Opetusvirasto	Tulot	28 684	26 921	22 371
		Menot	665 979	685 096	694 596
		Toimintakate	-637 295	-658 175	-672 225
404	Metropolia Ammattikorkeakoulu Oy:n tukeminen	Tulot			
		Menot	2 000	1 440	880
		Toimintakate	-2 000	-1 440	-880
411	Suomenkielinen työväenopisto	Tulot	2 258	2 117	2 117
		Menot	15 027	15 066	15 266
		Toimintakate	-12 769	-12 949	-13 149
412	Ruotsinkielinen työväenopisto	Tulot	609	531	531
		Menot	3 129	3 283	3 383
		Toimintakate	-2 519	-2 752	-2 852
415	Kaupunginkirjasto	Tulot	3 341	2 701	3 000
		Menot	37 905	36 944	36 944
		Toimintakate	-34 564	-34 243	-33 944
416	Kaupungin taidemuseo	Tulot	382	667	667
		Menot	6 434	6 891	6 891
		Toimintakate	-6 052	-6 224	-6 224
41701	Kulttuurikeskus ja avustukset	Tulot	1 542	1 256	1 256
		Menot	31 668	31 807	31 807
		Toimintakate	-30 126	-30 551	-30 551
41705	Avustus Suomen Kansallisoop- peran Säätiölle	Tulot			
		Menot	3 694	3 694	3 694
		Toimintakate	-3 694	-3 694	-3 694
41706	Avustus Helsingin teat- terisäätiölle, Khn käytettäväksi	Tulot			
		Menot	9 192	7 909	7 909
		Toimintakate	-9 192	-7 909	-7 909
417	Kulttuuritoimi	Tulot	1 542	1 256	1 256
		Menot	44 554	43 410	43 410
		Toimintakate	-43 012	-42 154	-42 154
418	Kaupunginmuseo	Tulot	477	491	576
		Menot	7 668	8 527	7 831
		Toimintakate	-7 192	-8 036	-7 255
419	Orkesteritoiminta	Tulot	1 563	1 611	1 581
		Menot	12 701	12 905	12 970
		Toimintakate	-11 137	-11 294	-11 389

4.4.2016

		TP 2015	TA 2016	Raami 2017
421	Korkeasaaren eläintarha	Tulot 4 467	4 555	4 555
		Menot 8 039	8 136	8 136
		Toimintakate -3 572	-3 581	-3 581
431	Nuorisotoimi	Tulot 1 618	1 676	1 676
		Menot 30 245	31 179	31 179
		Toimintakate -28 627	-29 503	-29 503
441	Liikuntatoimi	Tulot 16 389	16 076	16 076
		Menot 80 218	80 146	80 146
		Toimintakate -63 829	-64 070	-64 070
455	Tietokeskus	Tulot 284	576	576
		Menot 7 315	7 866	7 866
		Toimintakate -7 031	-7 290	-7 290
4	Sivistystoimi	Tulot 61 614	59 178	54 982
		Menot 921 213	940 889	949 498
		Toimintakate -859 599	-881 711	-894 516

4.4.2016

5 Kaupunkisuunnittelu- ja kiinteistötoimi			TP 2015	TA 2016	Raami 2017
511	Kaupunkisuunnittelu- virasto	Tulot	903	470	470
		Menot	25 879	26 685	26 685
		Toimintakate	-24 976	-26 215	-26 215
52101	Kiinteistövirasto	Tulot	244 696	253 670	264 073
		Menot	21 687	21 786	21 786
		Toimintakate	223 009	231 884	242 287
52103	Tilakeskus	Tulot	469 784	486 100	494 999
		Menot	249 930	261 900	261 900
		Toimintakate	219 854	224 200	233 099
52105	Avustukset asuintalojen hissien rakentamiseen	Tulot			
		Menot	1 428	1 606	1 606
		Toimintakate	-1 428	-1 606	-1 606
521	Kiinteistötoimi	Tulot	714 479	739 770	759 072
		Menot	273 044	285 292	285 292
		Toimintakate	441 435	454 478	473 780
522	Asuntotuotantotoimisto	Tulot	15 025	15 359	15 299
		Menot	11 476	14 643	14 583
		Toimintakate	3 549	716	716
531	Rakennusvalvonta	Tulot	13 311	8 879	9 281
		Menot	8 971	8 879	9 281
		Toimintakate	4 340	0	0
5	Kaupunkisuunnittelu- ja kiinteistötoimi	Tulot	743 718	764 478	784 122
		Menot	319 371	335 499	335 841
		Toimintakate	424 347	428 979	448 281
KT	Käyttötalousosa	Tulot	1 469 072	1 488 792	1 433 993
		Menot	4 663 713	4 729 961	4 629 911
		Toimintakate	-3 194 641	- 3 241 169	-3 195 918
	<i>Tuet, kaupunginkanslian käytettäväksi</i>	<i>Menot</i>	<i>17 865</i>	<i>22 862</i>	<i>30 982</i>
TOIMINTAMENOT		Tulot	1 469 072	1 488 792	1 433 993
		Menot	4 681 578	4 752 823	4 660 893
		Toimintakate	-3 212 506	-3 264 031	-3 226 900

4.4.2016

7 TULOSLASKELMAOSA			TP 2015	TA 2016	Raami 2017
	Kunnallisvero		2 480 765	2 535 000	2 540 000
	Yhteisövero		372 493	308 000	350 000
	Kiinteistövero		214 255	220 000	233 000
	Koiraverot		402	400	400
70101	Verotulot		3 067 915	3 063 400	3 123 400
70103	Valtionosuudet		273 172	300 000	240 000
701	Toiminnan rahoitus	Tulot	3 341 087	3 363 400	3 363 400
		Menot	0	0	0
		Netto	3 341 087	3 363 400	3 363 400
702	Rahoitus- ja sijoitustoiminta	Tulot	122 237	157 590	131 923
		Menot	48 078	55 862	65 371
		Netto	74 159	101 728	66 552
703	Rahastointi	Tulot	9 114	9 900	9 900
		Menot	2 833	0	0
		Netto	6 281	9 900	9 900
705	Poistoerot	Tulot	841	0	0
		Menot	0	0	0
		Netto	841	0	0
7	Tuloslaskelmaosa	Tulot	3 473 279	3 530 890	3 505 223
		Menot	50 911	55 862	65 371
		Netto	3 422 368	3 475 028	3 439 852

4.4.2016

		TP 2015 ennuste	TA2016	Raami 2017
8 Investointiosa	Tulot	152 515	141 105	141 694
	Menot	466 259	468 285	471 067
	Toimintakate	-313 744	-327 180	-329 373
801 Kiinteä omaisuus	Tulot	104 159	100 000	100 000
	Menot	52 171	82 524	76 006
	Toimintakate	51 988	17 476	23 994
802 Talonrakennus	Tulot			
	Menot	168 486	189 427	181 710
	Toimintakate	-168 486	-189 427	-181 710
80205 Pelastustoimen rakennukset, pelk:n käytettäväksi	Tulot			
	Menot	5 204	4 987	610
	Toimintakate	-5 204	-4 987	-610
803 Kadut, liikenneväylät ja radat	Tulot			
	Menot	94 191	107 668	123 643
	Toimintakate	-94 191	-107 668	-123 643
805 Väestönsuojat	Tulot		100	100
	Menot	369	994	1 014
	Toimintakate	-369	-894	-914
806 Puistorakentaminen	Tulot			
	Menot	11 074	9 351	8 916
	Toimintakate	-11 074	-9 351	-8 916
807 Liikuntapaikat, liik:n käytettäväksi	Tulot			
	Menot	10 473	9 844	10 344
	Toimintakate	-10 473	-9 844	-10 344
808 Korkeasaaren eläintarha	Tulot			
	Menot	2 460	2 526	2 581
	Toimintakate	-2 460	-2 526	-2 581
809 Irtaimen omaisuuden perushankinta	Tulot	103	1 005	1 594
	Menot	39 620	54 744	55 192
	Toimintakate	-39 517	-53 739	-53 598
80903 Tarkastusvirasto			41	0
80906 Pelastustoimi		2 206	4 159	4 603
80907 Ympäristökeskus		120	154	123
80910 Kaupunginkanslia		8 005	14 879	12 722
80911 Hankintakeskus			50	30
80912 Rakennusvirasto		1 042	1 054	953
80913 Rakentamispalvelut		3 346	3 392	3 036
80914 Opetusvirasto		12 100	12 932	12 337
80917 Suomenkielinen työväenopisto		64	267	64
80918 Ruotsinkielinen työväenopisto		46	47	46
80919 Kirjastotoimi		1 221	1 444	961

4.4.2016

		TP 2015	TA 2016	Raami 2017
80920 Kulttuuritoimi		173	514	309
80921 Kaupunginmuseo		340	648	100
80922 Kaupungin taidemuseo		532	547	288
80923 Korkeasaaren eläintarha		74	101	51
80924 Nuorisotoimi		382	388	337
80925 Liikuntatoimi		780	874	1 123
80926 Kaupunginorkesteri		72	99	126
80929 Tietokeskus		32	38	32
80932 Sosiaali- ja terveysvirasto		6 166	9 613	14 284
80933 Varhaiskasvatusvirasto		847	1 029	1 528
80935 Kaupunkisuunnittelutoimi		746	775	775
80936 Kiinteistötoimi		693	1 143	771
80937 Rakennusvalvonta		520	469	388
80938 Asuntotuotantotoimisto		43	44	44
80939 Helsingin kaupungin tukkutori		21	43	161
821 Kuntayhtymät, kanslian käytettäväksi	Tulot			
	Menot		130	130
	Toimintakate		-130	-130
822 Arvopaperit	Tulot			
	Menot	84 457	3 577	4 531
	Toimintakate	-84 457	-3 577	-4 531
829 Muu pääomatalous	Tulot	48 253	40 000	40 000
	Menot	2 937	7 500	7 000
	Toimintakate	45 316	32 500	33 000
82903 Lähiörahastosta rahoitettavat koht	Tulot			
	Menot	2 898	5 000	5 000
	Toimintakate	-2 898	-5 000	-5 000

Investointiraami 2017 ja investointiohjelma 2018 – 2026 on liitteenä 11.

4.4.2016

---

9 RAHOITUSOSA			TP 2015	TA 2016	Raami 2017
901	Pitkävaikutteinen rahoitus	Tulot	217 501	493 105	362 508
		Menot	119 533	407 350	237 350
		Netto	97 968	85 755	125 158
9	Rahoitusosa	Tulot	217 501	493 105	362 508
		Menot	119 533	407 350	237 350
		Netto	97 968	85 755	125 158

4.4.2016

---

4 TALOUTTA JA TOIMINTAA KOSKEVAT OHJEET JA SÄÄNNÖT

Taloudenhoitoa ja sen järjestämistä ohjaavat kuntalain 13. luku, kirjanpitolaki ja -asetus, kirjanpitolausautakunnan ja sen kuntajaoston antamat ohjeet sekä taloussääntö, talousarvio (Kvsto 2.12.2015) ja poistosuunnitelma (Kvsto 29.11.2006 ja 20.1.2016).

Yksittäisen kunnan tasolla talouden tasapainoa ja kestävyyttä edistettiin uudessa kuntalaissa muun muassa tiukentamalla alijäämän kattamisvelvollisuutta ja kytke-mällä se arviointimenettelyyn. Alijäämän kattamisvelvollisuus ja arviointimenettely laajennetaan koskemaan myös kuntayhtymiä.

Uuden kuntalain lisäksi hallitus ryhtyi ohjaamaan julkista taloutta aiempaa selvem-min yhtenä kokonaisuutena, kun julkisen talouden suunnitelma tuli täysipainoisesti käyttöön vuonna 2015.

Talouden kannalta merkittävin muutos on julkisen talouden suunnitelmaan liittyvä kuntatalousohjelma, joka korvasi vuodesta 2016 alkaen peruspalveluohjelman ja -budjetin. Kuntatalousohjelmalla pyritään turvaamaan kuntatalouden vakautta. Kun-tatalousohjelma sisältää julkisen talouden suunnitelman edellyttämät toimet kunta-talouden tasapainottamiseksi.

Julkisen talouden suunnitelmalla hallitus pyrkii turvaamaan koko julkisen talouden kestävyuden. Suunnitelmassa ovat mukana valtiontalous, kuntatalous ja sosiaalitur-varahastot.

Valtioneuvosto antoi asetuksen julkisen talouden suunnitelmasta helmikuussa 2014. Asetuksen taustalla on kaksi syytä:

- EU tehostaa finanssipolitiikan koordinaatiota
- Suomi haluaa turvata julkisen talouden vakauden ja kestävyuden.

Julkisen talouden suunnitelmaan sisältyy uusi kuntatalouden ohjausjärjestelmä, jolla pyritään turvaamaan kuntatalouden pitkän aikavälin tasapainoinen kehitys. Yksi osa uutta ohjausjärjestelmää on kuntatalousohjelma, josta säädetään uudessa kuntalaissa.

Kuntatalousohjelma valmistellaan julkisen talouden suunnitelman yhteydessä, ja se kattaa koko kuntatalouden. Aiemmin käytössä on ollut peruspalveluohjelma, joka on tarkastellut vain kuntien peruspalveluita.

Kuntatalousohjelmassa analysoidaan sitä, miten hallituksen päätökset vaikuttavat kuntatalouteen. Kuntatalouden tilaa arvioidaan kuntakokoryhmittäin ja maakunnit-tain. Tarkasteltavana ovat sekä kuntaryhmät että kuntatalous kokonaisuutena.

4.4.2016

Lisäksi kuntatalousohjelmassa arvioidaan, toteutuuko niin sanottu rahoitusperiaate. Sen mukaan valtion tulee varmistaa kunnille tosiasialliset edellytykset selviytyä lakisääteisistä tehtävistään kohtuullisella veroasteella.

Jatkossa valtiontalouden kehyspäättös on osa julkisen talouden suunnitelmaa. Suunnitelmassa hallitus päättää myös kuntatalouden rahoituskehyksestä.

Kuntatalouden rahoituskehys sisältää seuraavat osat:

- tavoite kuntatalouden rahoitusasemalle
- euromääräinen rajoite valtion toimista aiheutuvalla kuntien menojen muutokselle
- päätökset kuntien tehtävien muutoksista ja niiden rahoituksesta.

Hallitus linjaa rahoituskehyksessä myös sen, miten valtio ja kunnat jakavat vastuun sopeutustoimien toteuttamisesta. Kuntatalouden tasapainottaminen edellyttää myös kuntien omia toimia. Tavoitteiden saavuttamista ja toimien riittävyttä arvioidaan vuosittaisen julkisen talouden suunnitelman tarkistuksen yhteydessä.

4.1 Kuntalaki

Kuntalain (410/2015) 110 §:ssä on säännökset talousarvion käsittelystä, hyväksymisestä, velvoittavuudesta, sisällöstä, rakenteesta ja talousarvioperiaatteista sekä vuotta pidemmän aikavälin toiminnan ja talouden suunnittelusta. Talousarviota ja suunnitelmaa koskevat säännökset vastaavat pitkästi vanhan lain sääntelyä, mutta siihen on otettu mukaan kuntakonsernia koskevat täydennykset sekä kuntastrategian yhteys taloussuunnittelussa.

Kuntalain 112 §:ssä on säännökset kunnan kirjanpidosta:
”Kunnan kirjanpitovelvollisuudesta, kirjanpidosta ja tilinpäätöksestä on sen lisäksi mitä tässä laissa säädetään soveltuvin osin voimassa, mitä kirjanpitolaissa (655/73) säädetään. Kirjanpitolautakunnan kuntajaosto antaa ohjeita ja lausuntoja kirjanpitolain ja tämän lain 113–116 §:n soveltamisesta.”

4.2 Kuntajaoston ohjeet

Kirjanpitolautakunnan kuntajaosto on antanut seuraavat yleisohjeet

- ympäristöasioiden kirjaamisesta ja esittämisestä kunnan ja kuntayhtymän tilinpäätöksessä (3.2.2009)
- kunnan ja kuntayhtymän tilinpäätöksen liitetiedoista (11.12.2012)
- kunnan ja kuntayhtymän tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatimisesta (19.3.2013)
- kunnan ja kuntayhtymän tuloslaskelman laatimisesta (24.1.2011)

4.4.2016

- kunnallisen liikelaitoksen kirjanpidollisesta käsittelystä (15.10.2013)
- kunnan ja kuntayhtymän suunnitelman mukaisista poistoista (15.11.2011)
- kunnan ja kuntayhtymän konsernitilinpäätöksen laatimisesta (18.1.2016)
- kunnan ja kuntayhtymän taseen laatimisesta (14.12.2010)
- kunnan ja kuntayhtymän rahoituslaskelman laatimisesta (28.11.2006)

Kuntajaoston yleisohjeet ovat sitovia. Kuntajaoston yleisohjeita ja lausuntoja saa Kuntaliitosta sekä Kuntaliiton internet -sivuilta. Lisäksi aiheisiin saattaa liittyä kaupungin omaa ohjeistusta, joka tarkoittaa yo. ohjeita.

4.3 Taloussääntö

Kvstön 6.6.2012 (192 §) hyväksymässä [taloussäännössä](#) on määritelty mm. taloudenhoitoon toimintaperiaatteet, taloushallinnon organisaatio sekä annettu määräyksiä strategioista, talousarviosta ja taloussuunnitelmasta, rahatoimesta ja laskentatoimesta. Taloussääntöä on noudatettava kaupungin talouden suunnittelussa, rahatoimessa, sijoitustoiminnassa ja laskentatoimessa sekä muussa taloudenhoidossa.

Taloussäännön mukaan kaupungin tehtävät ja toiminnot on hoidettava siten, että mm.

- valtuuston asettamat toiminnan ja talouden tavoitteet saavutetaan,
- kaupungin talous on tasapainossa,
- vastuu kunkin tehtäväalueen toiminnallisesta ja taloudellisesta tuloksesta on selkeä,
- organisaation kaikilla tasoilla ja kaikissa toiminnoissa on riittävä sisäinen valvonta ja riskienhallinta.

4.4.2016

---

5 TALOUSARVION JA -SUUNNITELMAN RAKENNE

5.1 Talousarvion ja -suunnitelman osat

Kuntalain mukaan talousarviossa on käyttötalous-, tuloslaskelma-, investointi- ja rahoitusosa (Helsingin kaupungin käyttämät taulukkomallit liitteinä 3–6). Samaa rakennetta noudatetaan taloussuunnitelmassa ja tilinpäätökseen sisältyvässä talousarvion toteutumisvertailussa. Toimintaa ja taloutta suunnitellaan ja seurataan käyttötalouden, investointien, tuloslaskennan ja rahoituksen näkökulmista.

Talousarvioon ja -suunnitelmaan sisältyy lisäksi yleisperusteluita ja liitteitä.

Käyttötalousosa sisältää tuloslaskelman muotoiset talousarviot, sitovat toiminnalliset tavoitteet, toimenpiteet, joilla tavoitteisiin päästään ja tarvittavat tunnuslukutaulukot sekä talousarviovuoden että taloussuunnitelmavuosien osalta.

Kaupungin talousarvioasetelmassa esitetään vain koko kaupungin viralliset tulos- ja rahoituslaskelmat, joissa on mukana myös liikelaitokset ja rahastot ja sisäiset erät on eliminoitu. Lisäksi laskelmat esitetään eriteltyinä talousarviovuoden osalta liikelaitosten ja rahastojen sekä sisäisten erien osalta.

Mahdolliset virastojen ja liikelaitosten laskelmia koskevat asetelmamuutokset tehdään yhteistyössä kaupunginkanslian talous- ja suunnitteluosaston sekä virastojen ja liikelaitosten kanssa.

Tuloslaskelmaosassa esitetään informaatiotietona tuloslaskelmat sekä määräraha- ja tuloarviotaulukot, joista Kvsto päättää.

Virastojen ja liikelaitosten yhdistettyyn tuloslaskelmaan saadaan tiedot käyttötalous- ja tuloslaskelmaosan lisäksi myös liikelaitosten talousarvioista sisäiset erät eliminoitua. Tuloslaskelmaosassa kuvataan tulo-rahoituksen riittävyyttä käyttömenoihin ja poistoihin.

Investointiosassa esitetään pitkävaikutteisten tuotantovälineiden, esim. rakennusten ja kaluston, hankinta, rahoitusomaisuudet ja omaisuuden myynti.

Rahoitusosassa esitetään yhteenvetona rahan lähteet ja käyttö. Rahoitusosa sisältää rahoituslaskelmien lisäksi määräraha- ja tuloarviotaulukot, joiden perusteella määrärahojen sitovat päätökset tehdään. Rahoituslaskelmaan, jossa kuvataan toiminnan rahoitusta, tiedot kerätään tuloslaskelmaosan lisäksi investointiosasta ja rahoitusosan taulukoista. Virastojen ja liikelaitosten yhdistettyyn rahoituslaskelmaan kerätään em. tietojen lisäksi tiedot liikelaitosten talousarvioista. Laskelmassa on eliminoitu sisäiset erät. Rahoituslaskelmat esitetään informaatiotietona kuten tuloslaskelmatkin.

4.4.2016

Yleisperusteluissa esitetään mm. katsaus yleiseen taloudelliseen tilanteeseen, kaupungin taloudellisen tilanteen kehittymiseen sekä tietoja taloussuunnitelman sisällöstä.

Lisäksi vuoden 2017 talousarviossa tullaan esittämään aiempaa kattavammin kaupunkikonsernin taloudellista asemaa.

5.2 Tulo- ja menolajit

Tuloslaskelman erät muodostuvat tulo- ja menolajeista. Tulo- ja menolajien sisältö noudattaa kirjanpitolautakunnan kuntajaoston antamia ohjeita, Tilastokeskuksen luokitusta sekä Kuntaliiton tililuettelomallia.

6 TALOUSSUUNNITTELUN PERIAATTEITA

6.1 Yleiset periaatteet

Taloussuunnittelun periaatteita kuntaliiton suosituksen mukaan ovat tasapainoperiaate, brutto- ja nettoperiaate, suorite- ja realisointiperiaate ja täydellisyysperiaate.

6.2 Tasapainoperiaate

Kuntalaki velvoittaa kuntaa huolehtimaan tulorahoituksen riittävydestä ja maksuvalmiuden säilyttämisestä. Suunnittelun toiminnan ja hankkeiden on oltava realistisia suhteessa käytettäviin varoihin. Taloussuunnitelmassa on esitettävä toimenpiteet edellisiltä tilikausilta kertyneen tai kuluvalta tilikaudelta kertyvän alijäämän kattamiseksi. Muodollista tulojen ja menojen tasapainottamista vuositasolla ei kuitenkaan edellytetä.

Taloussuunnitelman on oltava tasapainossa tai ylijäämäinen enintään neljän vuoden pituisena suunnittelukautena, jos talousarvion laatimisvuoden taseeseen ei arvioida kertyvän ylijäämää. Jos taseen alijäämää ei saada katetuksi suunnittelukautena, taloussuunnitelman yhteydessä on päätettävä yksilöidyistä toimenpiteistä (toimenpideohjelma), joilla kattamaton alijäämä katetaan valtuuston erikseen päättämänä kattamiskautena..

Kunta, jonka kuluvan vuoden tasearvio on ylijäämäinen, voi sen sijaan tehdä alijäämäisen taloussuunnitelman. Suunnitelman alijäämäisyys ei kuitenkaan saa olla suurempi kuin talousarvion laadintavuoden tasearvion mukainen kertynyt ylijäämä.

Talouden tasapainoperiaate sisältää myös sen, etteivät kunnan sitoumukset ja niihin liittyvät riskit saa ylittää sen voimavaroja. Erityinen riski liittyy esimerkiksi lainatarkauksiin ja vakuuksiin yhteisöille, jotka eivät ole kunnan määräysvallassa.

4.4.2016

6.3 Suorite- ja realisointiperiaate

Menojen suoriteperiaate tarkoittaa, että talousarvioon ja -suunnitelmaan otetaan varainhoitovuoden aikana vastaanotetuista tuotannontekijöistä aiheutuvat menot ja muut sellaiset menot, joiden suorittamiseen kunta on varainhoitovuoden aikana sitoutunut. Tulojen realisointiperiaate tarkoittaa, että talousarvioon ja -suunnitelmaan otetaan varainhoitovuoden aikana suoritteiden luovuttamisesta aiheutuvat ja muut lopullisesti kunnalle kuuluvat tulot.

6.4 Täydellisyysperiaate

Täydellisyysperiaatteen mukaan talousarvioon on otettava kunnan rahan käyttö ja rahan lähteet kokonaisuudessaan. Tiedossa olevia menoja tai tuloja ei voi jättää talousarviosta pois. Täydellisyysperiaatteen mukaan myös kunnan eri tehtävien sisäiset ostot ja myynnit otetaan talousarvioon, vaikka niihin ei suoraan liity rahan käyttöä.

6.5 Brutto- ja nettoperiaate

Bruttoperiaate tarkoittaa, että menot ja tulot budjetoidaan erikseen määrärahoina ja tuloarvioina. Menettely on perusteltu silloin, kun tehtävä rahoitetaan pääsääntöisesti verorahoituksella. Myös silloin, kun tehtävän menot eivät riipu siihen kohdistuvista tuloista, on bruttoperiaate ensisijainen, vaikka tulojen määrä olisi merkittävä.

Nettoperiaate tarkoittaa, että talousarviossa sitovuus määrätään nettomääräisesti tulojen ja menojen erotuksena. Tämä on tarkoituksenmukaista tehtävissä, jotka rahoitetaan pääosin palvelujen myynti- ja maksutuloilla. Esimerkiksi kuntien yhteistoinnissa toimintaa ylläpitävä kunta budjetoi sitovana vain oman osuutensa menoista. Kuntayhtymässä nettobudjetointia sovelletaan pääsääntöisesti kaikissa tehtävissä, joihin kohdistetaan jäsenkuntien maksuosuuksia ja muita tuloja.

Kunnan liikelaitosta sitovana nettoeränä kunnan talousarviossa on tulo, joka liikelaitoksen tulee tulouttaa korvauksena kunnan liikelaitokseen sijoittamasta oman tai vieraanpääomanehtoisesta pääomasta sekä meno, joka on kunnan avustusta liikelaitokselle. Liikelaitoksen investoinnit rahoitetaan lähtökohtaisesti tulo-rahoituksella. Niihin ei osoiteta kunnan talousarviossa määrärahaa muuten kuin pääomasijoituksena samaan tapaan, kuin kunta osoittaa rahoitusta tytäryhteisölleen.

6.5.1 Kunnan liikelaitokset

Kunnan liikelaitos edellyttää Kvstossa erikseen tehtävää perustamispäätöstä.

Kunnan liikelaitoksia ovat Helsingin kaupungin taloushallintopalvelu -liikelaitos (Talpa), Helsingin kaupungin liikennelaitos -liikelaitos, Helsingin kaupungin palvelukeskus -liikelaitos, Helsingin kaupungin henkilöstön kehittämisspalvelut -liikelaitos (Oiva Akatemia) ja Helsingin kaupungin työterveys -liikelaitos.

4.4.2016

Liikelaitosten perustamislainan korot ja peruspääoman tuotto käsitellään tuloslaskelmaosassa tuloina ja rahoitusavustus menona. Perustamislainan lyhennykset käsitellään rahoitusosassa tuloina ja perustamislainan anto ja muu lainananto sekä peruspääoman korotus menona. Toiminnan perustelut esitetään käyttötalousosassa.

Perusteluiksi kunnan liikelaitokset esittävät strategiset tavoitteet, kilpailuttamisen periaatteet, tulos- ja rahoituslaskelman, sitovat tavoitteet toiminnalle sekä investointisuunnitelman. Laskelmat esitetään kirjanpitolautakunnan kuntajaoston antamien tulos- ja rahoituslaskelmakaavojen mukaisina (Yleisohje kunnan ja kuntayhtymän liikelaitoksen kirjanpidollisesta käsittelystä). Perustelut esitetään talousarvion perustelutekstin rakenteen mallin mukaisesti (liite 2).

6.5.2 Nettobudjetoidut yksiköt

Nettobudjetoidut yksiköt sisältyvät käyttötalousosaan ja budjetoidaan aina omalle talousarviokohdalleen. Yksiköiden talousarvio esitetään tuloslaskelman muodossa. Kvsto päättää sitovuustasoksi toimintakatteen.

Luettelo vuoden 2017 talousarvion nettobudjetoiduista yksiköistä on liitteenä 1.

6.6 Alijäämän kattamisvelvollisuus

Kuntalaki ei edellytä vuositasolla pyrkimystä nollatulokseen eli muodollista tulojen ja menojen tasapainottamista.

Kuntalain 110 §:n mukaan taloussuunnitelman on oltava tasapainossa tai ylijäämäinen enintään neljän vuoden pituisena suunnittelukautena, jos talousarvion laatimisvuoden taseeseen ei arvioida kertyvän ylijäämää. Jos taseen alijäämää ei saada katetuksi suunnittelukautena, taloussuunnitelman yhteydessä on päätettävä yksilöidyistä toimenpiteistä (*toimenpideohjelma*), joilla kattamaton alijäämä katetaan valtuuston erikseen päättämänä kattamiskautena (*alijäämän kattamisvelvollisuus*).

6.7 Toiminnan tavoitteet

Toiminnan tavoite on talousarviossa Kvston tehtäväkohtaisesti asettama määrärahan käyttötarkoitusta, palvelutuotannon määrää tai laatua tai toiminnan kehittämistä ohjaava tavoite.

Kvsto päättää talousarvion käsittelyn yhteydessä, mitkä tavoitteista ovat sitovia. Muut tunnusluvut esitetään perusteluina. Talousarvion toteutumista seurattaessa seurataan myös näiden mittareiden kuvaamien toimintojen toteutumista.

4.4.2016

6.8 Talousarvion sitovuus

Toiminnassa ja taloudenhoidossa noudatetaan talousarviota. Kvstoon nähden sitovaksi eräksi talousarviossa voidaan määritellä määräraha, tuloarvio tai toimintakate ja/tai toiminnallinen tavoite.

Pääsääntöisesti sitovuustaso on

- bruttobudjetoituilla yksiköillä
  - kohdan menot yhteensä
  - toiminnan tavoitteet
- nettobudjetoituilla yksiköillä
  - toimintakate
  - toiminnan tavoitteet
- kunnan liikelaitokset
  - tuloslaskelma- ja rahoitusosaan merkittävät erät
  - toiminnan tavoitteet

Hallintokunnan talousarvioon voi sisältyä mm. avustuksia yhteisöille, ulkopuolisin varoin rahoitettua toimintaa ja EU-hankkeita. Näihin toimintoihin varatut määrärahat esitetään tarvittaessa sitovina erikseen esim. erityisperusteluina tai liitteinä.

Talousarvion käsittelyn yhteydessä Kvsto päättää hallintokuntien talousarvioiden sitovuustason.

6.9 Sisäisten palvelujen budjetointi

Hallintokuntien välinen laskutus sisällytetään menoihin ja tuloihin ja näin saadaan kuva hallintokunnan kokonaismenoista ja -tuloista. **Talousarvioehdotuksessa on esitettävä erikseen sisäisten erien osuus ao. meno-/tulolajierästä.** Sisäisiä eriä tarvitaan kaupungin yhdistettyjen tulos- ja rahoituslaskelmien tuottamisessa. Hallintokuntien on huomioitava, että Helsingin Energia, Helsingin satama ja Palmian henkilöstöruokailu-, kiinteistö-, siivous- ja turvapalvelutoiminnot on yhtiöitetty, joten niiden ja kaupungin väliset tulot ja menot budjetoidaan ulkoisiksi eriksi. Hallintokunnan sisäistä laskutusta (esim. osastojen välinen) ei pääsääntöisesti käsitellä talousarviossa. Määrärahat budjetoidaan palvelujen tuottajalle, jolloin kaupungille todella aiheutuvat menot (esim. palkat) voidaan kohdistaa oikeille tulostileille. Sisäistä laskutusta seurataan kustannuslaskennassa.

Mikäli hallintokunnan talousarvioon kuitenkin sisältyy omana kohtanaan nettobudjetoitu yksikkö, joka myy palveluja myös oman hallintokunnan toisille yksiköille, em. tilaajayksiköt budjetoivat menoina palvelujen ostot ja tuottajayksikkö budjetoit menoina palvelujen tuottamisesta aiheutuvat menot ja tuloina palvelujen myyntitulot.

4.4.2016

Tasku-järjestelmän käyttöönoton myötä sisäiset erät budjetoidaan kumppanikohtaisesti. Sisäisten ostojen prosessia on muutettu siten, että vain ostava yksikkö budjetoi sisäisen erän. Myyjäyksikölle syntyy automaattisesti tulokirjaus sisäisestä ostosta. Siksi sisäisten erien budjetointi on tehtävä järjestelmässä ennen muiden erien syöttöä ja huomioitava myyjävirastojen budjetointiaikataulu. Sisäiset erät tulee syöttää 30.4.2016 mennessä.

6.10 Suunnitelmapoistojen käsittely

Poistot käsitellään hallintokuntien tuloslaskelmissa määrärahan ulkopuolisena eränä, josta ne siirtyvät koko kaupungin tuloslaskelmaan. Tasku-järjestelmän myötä poistolaskenta automatisoituu siten, että järjestelmä muodostaa poistojen määrän suunniteltujen investointien ja käyttöomaisuuden jäännösarvon perusteella.

7 SUUNNITTELUN YLEISOHJEET

7.1 Talousarvion ja -suunnitelman lähtökohta

Kaupungin strategiaohjelma 2013 - 2016 on lähtökohtana hallintokuntien valmistellessa vuoden 2017 talousarvioehdotusta ja taloussuunnitelmaehdotusta vuosiksi 2017–2019. Strategiaohjelman taloustavoitteiden mukainen talouden ohjaus alkoi vuoden 2014 talousarviosta ja siten neljän vuoden valtuustokauden mukaisesti strategiaohjelman taloustavoitteet ohjaavat myös vuoden 2017 talousarvion valmistelua.

Strategiaohjelman mukaan Helsingin velkaantumiskehitystä hidastetaan pitämällä emokaupungin käyttömenojen reaalikasvu asukasmäärän kasvun mukaisena vähennettynä vuotuisella 1 % tuottavuuden parantamisen tavoitteella valtuustokaudella 2013–2016 ja rahoittamalla nykyistä merkittävästi suurempi osuus investoinneista tulo-rahoituksella ja kiinteän omaisuuden myyntituloilla. Laatimisojheiden kohdassa 3 on esitetty vuoden 2016 talousarvioehdotuksen raamit, joita ei voida ylittää laadittaessa talousarvioehdotusta.

Kaupungin strategiaohjelmaan sisältyy toimenpide, että kaupunki tekee ja toteuttaa vuosille 2013–2016 kaupungin kokonaisvaltaisen tuottavuusohjelman. Ohjelman toimenpiteitä on sisällytetty hallintokuntien vuoden 2016 talousarvioihin. Toimenpiteitä tulee jatkaa hallintokuntien vuoden 2017 talousarvioehdotuksissa tavoitteena tuottavuuden parantaminen.

Lisäksi hallintokuntien on vuoden 2017 talousarvioehdotusta laatiessaan otettava huomioon laatimistyötä ohjaava kaupunginvaltuuston raamista käymä lähetekeskustelu.

4.4.2016

7.2 Laatimisohteiden käsittely lauta- ja johtokunnissa

Vuoden 2017 talousarvioehdotuksen raami valmistelutyötä ohjaavine kannanottoineen sekä laatimisohteet esitellään lauta- ja johtokunnille.

Lauta- ja johtokunnat voivat antaa ehdotusten valmisteluun liittyviä ohjeita ja tavoitteita. Ne päättävät talousarvio- ja taloussuunnitelmaehdotuksensa käsittelyajankohdan ohjeiden kohdassa 9 esitettyjä määraaikoja noudattaen.

7.3 Hallintokuntien yhteistoiminta

Strategiaohjelman mukaan toimivan Helsingin tavoitteena on, että asukkaille järjestetään sujuvat ja integroidut palvelut. Strategiaohjelman mukaan kehitetään prosessien johtamista ja johtamistapoja ja parannetaan asukkaiden palveluketjuja tehostamalla toimialarajat ylittävien prosessien ohjausta. Johtamisen toimenpide-ehdotuksiin sisältyy, että keskeisissä toimialarajat ylittävässä tavoitteissa toimenpiteet valmistellaan samaan palveluketjuun osallistuvien virastojen ja liikelaitosten yhteistyönä. Yhteiset toimenpiteet sisällytetään saman sisältöisinä ao. lauta- ja johtokuntien talousarvioehdotuksiin.

Virastojen ja liikelaitosten tulee talousarvioehdotusten 2017 valmistelussa tehdä yhteistyötä siten, että keskeisissä palveluketjuissa lautakunnille esitettävä tavoitteet ja toimenpiteet ovat yhdensuuntaisia.

Hallintokuntien tulee talousarvioehdotuksissaan esittää toimialarajat ylittävien palveluprosessien kehittämis- ja tehostamistoimenpiteet. Hallintokuntien yhteisellä esityksellä tulee määritellä prosessin vastuutaho. Toimialarajat ylittäviä palveluprosesseja koskevat kehittämis- ja tehostamistoimenpiteet sekä ehdotukset hallintokuntien yhteisiksi sitoviksi ja muiksi toiminnallisiksi tavoitteiksi tulee käsitellä kaikissa käsiteltävään palveluprosessiin osallistuvissa lautakunnissa. Esitysten tulee sisältää konkreettinen tavoite toimenpiteiden kokonaiskustannuksia vähentävistä vaikutuksista taloussuunnitelmakaudella.

Hallintokuntien yhteisten toimenpiteiden tai yhteistyömuotojen osalta hallintokuntien tulee sopia yhteisestä henkilökunnan käytöstä, kustannusten jakamisesta ja siitä minkä hallintokunnan talousarvioehdotukseen määrärahat budjetoidaan. Määrärahojen muutokset on perusteltava kokonaisraamin puitteissa. Virasto- tai rootelirajat ylittävät toimenpiteet tulee valmistella yhteistyössä ao toimenpiteisiin osallistuvien virastojen kesken.

4.4.2016

7.4 Kilpailuttaminen

Hallintokunnat esittävät talousarvio- ja taloussuunnitelmaehdotuksissaan, millaisia muutoksia on vireillä tai suunnitteilla tapahtuvaksi hallintokunnassa kilpailuttamisen ja kilpailun suhteen talousarvio- ja taloussuunnitelmakauden aikana. Esityksestä tulee ilmetä myös suunnitelmat kilpailutettujen ostopalveluiden siirtämisestä hankittavaksi kaupungin sisäiseltä palveluntuottajalta.

Lisäksi hallintokunnat selvittävät suunnitelmassa tämänhetkisen kilpailuttamistilanteensa, kuten esimerkiksi kilpailutetun toiminnan arvioidun osuuden yksikön bruttomenoista. Selvityksen tulee sisältää myös perustelut muutoksille kilpailuttamisen käytössä ja kilpailutilanteessa. Kaupunginhallitus on hyväksynyt 11.2.2008 (170 §) kaupungin oman toiminnan kilpailuttamisen periaatteet

8 TALOUSARVIO- JA TALOUSSUUNNITELMAEHDOTUKSET

8.1 Kaupungin strategiaohjelma ja sen toteuttaminen

Strategiaohjelma 2013–2016 on lähtökohtana valmisteltaessa vuoden 2017 talousarvioehdotusta ja taloussuunnitelmaehdotusta vuosiksi 2017–2019.

Strategiaohjelman toteuttamisen ja seurannan väline on kaupungin talousarvio. Strategiaohjelma esitetään vuosittain kaupungin talousarvion yleisperusteluosassa. Valtuustokauden aikana strategiaohjelmaa tarkistetaan, mikäli kaupungin toimintaympäristössä tapahtuu merkittäviä kaupungin toimintaan tai talouteen vaikuttavia muutoksia. Strategian tarkistamistarvetta arvioidaan vuosittain kaupunginvaltuuston talousarvioehdotuksen valmistelua koskevassa lähetekeskustelussa.

8.2 Toiminnan tavoitteet

Strategiaohjelmassa määritellään kaupungin toiminnan strategiset tavoitteet ja painopisteet.

Strategian toimeenpano tapahtuu vuosittaisen talousarvioprosessin kautta. Virastot ja liikelaitokset valmistelevat keväällä talousarvioehdotuksensa lauta- ja johtokuntien päätettäväksi. Talousarvion laatimisen yhteydessä virastot, liikelaitokset ja tytäryhteisöt määrittelevät omassa strategiatyössään kaupungin strategiaohjelmasta johdetut oman toimialansa toiminnan- ja talouden tavoitteet. Valtuusto päättää talousarvion yhteydessä sitovista ja muista toiminnan tavoitteista.

Valtuuston hyväksymät strategiaohjelman tavoitteet osoittavat toiminnan suunnan.

Kaupungin strategiaohjelmasta johdetut **sitovat toiminnan tavoitteet** kuvaavat vaikuttavuuden, laadun tai palvelutason tavoitteet ja mittarit. Talousarvioehdotuksissa

4.4.2016

---

lautakunnat esittävät ehdotuksen valtuuston päätettäväksi sitoviksi toiminnan tavoitteiksi. Sitovien toiminnan tavoitteiden määrittelyssä tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että tavoite ohjaa toimintaa strategiaohjelman osoittamaan suuntaan. Osan tavoitteista tulee ohjata toimintaa virastojen ja liikelaitosten toimialarajat ylittävien haasteiden ratkaisemiseen.

Kaupunginhallitus on lausunnossaan tarkastuslautakunnan erillisraportista todennut, että hallintokuntien tulee asettaa sitovat toiminnan tavoitteensa niin, että ne talousarvion laatimisohjeiden mukaisesti ohjaavat toimintaa strategiaohjelman osoittamaan suuntaan. Hallintokuntien tulee talousarvioesityksen sitovaa toiminnan tavoitetta asetettaessa esittää, miten kaupungin strategiaohjelman linjaukset ja toimenpiteet on otettu huomioon (Khs 12.1.2015, § 42).

Kaupungin strategioista tai toimialan ja tehtävän erityispiirteistä johdetut **muut toiminnan tavoitteet** ohjaavat määrärahan käyttötarkoitusta, palvelukykyä tai toiminnan kehittämistä.

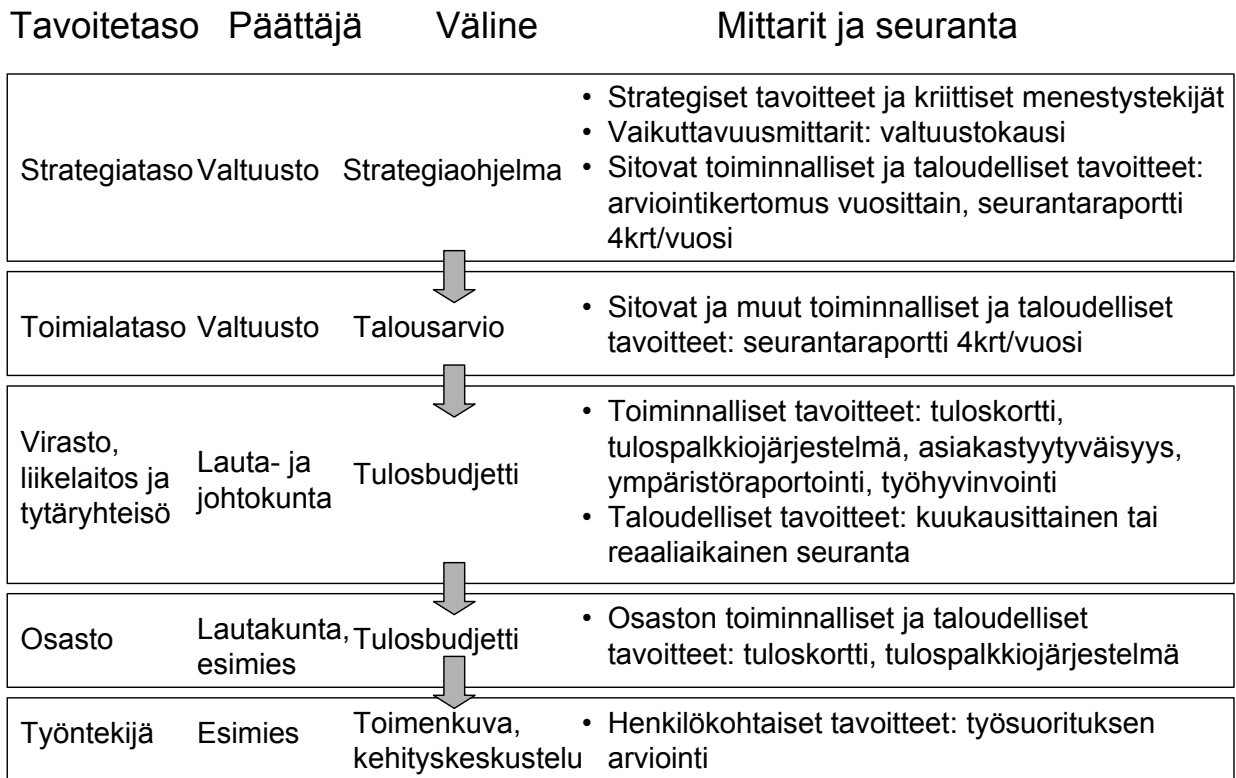
Lisäksi on korostettava toiminnan ja talouden tavoitteiden ja niiden seurannan merkitystä talouden ohjauksessa sekä niiden kytkemistä määrärahoihin ja tuloarvioihin.

Kaikki toiminnan ja talouden tavoitteet tallennetaan Tasku-järjestelmään.

Hallintokuntien tulee tarkastella myös toimialansa palvelukokonaisuuden kannalta merkittävimmille tytäryhteisöille asetettavia tavoitteita.

4.4.2016

Kuva 2. Tavoitteiden seurantamittarit eri tasoilla

4.4.2016

8.3 Käyttötalous

8.3.1 Talousarviokirjaan sisältyvät perustelut

Hallintokunta valmistelee ehdotuksen talousarviokirjaan painettavista perusteluista talousarviokohdittain. Ehdotukset sisältävät tekstiosan ja suoritetaulukko-osan.

Tuottavuuden seurannassa virastojen ja liikelaitosten tulee huolehtia tuottavuuslaskennan oikeellisuudesta ja annettujen tietojen yhdenmukaisuudesta. Tuottavuusindeksiä laskettaessa menoissa ovat mukana myös poistot ja työllistettyjen kustannukset. Tuottavuuden kehitys esitetään indeksisarjana vuosilta 2014–2019 siten, että vuoden 2014 tuottavuusindeksiluku on 100.

Asukaskohtaisten tunnuslukujen laskennassa käytetään seuraavia lukuja:

1.1.2013	603 968
1.1.2014	612 664
1.1.2015	621 600
1.1.2016	631 053
1.1.2017	637 597
1.1.2018	644 240

Talousarviokirjaan sisällytettävä enintään viisi sivua pitkä **perustelutekstiehdotus, joka on tehtävä liitteessä 2 esitetyn perustelutekstin rakenteen mallin mukaisesti. Perustelutekstissä esitetään vain hallintokunnan toiminnan kannalta tärkeimmät asiat, jotka on vietävä lauta- tai johtokunnan käsiteltäväksi talousarvioehdotuksen käsittelyn yhteydessä.**

Ehdotukset perusteluteksteistä suoritetaulukoineen on toimitettava sähköpostin (kanslia.talousarvio@hel.fi) liitetiedostona rtf -tallennusmuodossa (ei pdf:nä) kaupunginkanslian talous- ja suunnitteluosastolle

8.3.2 Menot

Hallintokunnille on annettu kohdassa 3 menoja koskevat kokonaisraamiluvut, joita hallintokunnat eivät voi ylittää laatiessaan vuoden 2017 talousarvioehdotusta.

Menot ja tulot lukuun ottamatta verotuloja budjetoidaan suoriteperusteisesti. Talousarvio- ja taloussuunnitelmaehdotukset (myös nettobudjetoitujen yksiköiden) perustellaan tulo-/menolajeittain.

Malli talousarvio- ja taloussuunnitelmataulukosta on liitteenä 3.

4.4.2016

Sekä talousarvio että -suunnitelma laaditaan vuoden 2017 rahanarvoon.

Kustannustason nousupaineista huolimatta hallintokuntien tulee pysyä annetun kokonaisraamin puitteissa.

Aikaisempien vuosien taloutta koskevia tietoja ei muuteta laatimisajankohdan hintatasoon, vaan ne ilmoitetaan nimellisarvossaan.

Palkat ja muut henkilöstömenot käsitellään kohdassa 8.4 Henkilöstö.

Hallintokuntien tulee huomioida euromääräistä talousarvioehdotusta valmistellessaan, että Helsingin Energialle, Helsingin Satamalle ja Palmia Oy:lle maksettavat menot ja niiltä saatavat tulot tulee budjetoida ulkoisiksi menoiksi ja tuloiksi.

Sisäiset tilavuokrat

Sisäisten vuokrien tarkistukset päätetään talousarviovaiheessa tiedossa olevaan kustannustason muutokseen perustuen. Kaupunginkanslia ohjeistaa asiaa erikseen.

Sisäiset tilavuokrat on esitettävä erikseen hallintokuntien talousarvioehdotuksissa.

4.4.2016

Muut sisäiset palvelut

Sisäisten palvelujen hintojen tarkistukset päätetään talousarviovaiheessa tiedossa olevaan kustannustason muutokseen perustuen. Kaupunginkanslia ohjeistaa asiaa erikseen.

Liikelaitokset ja hallintokunnat, joiden sisäisiä yksikköhintoja/palvelumaksuja hallintokunnat tarvitsevat ehdotuksia laatiessaan, toimittavat tiedot välittömästi niiden valmistuttua hallintokunnille ja kaupunginkanslian talous- ja suunnitteluosastolle.

8.3.2.2 Vakuutusrahastomaksut ja -korvaukset

Vakuutusrahastomaksun suuruus on yksi promille viraston vakuuttamattoman poistonalaisen pysyvien vastaavien hyödykkeiden kirjanpitoarvosta. Liikelaitosten osalta vakuutusrahastomaksu on viimeksi kuluneiden kymmenen vuoden keskiarvo laitokselle maksetuista vakuutusrahastokorvauksista, kuitenkin vähintään yksi promille vakuuttamattoman poistonalaisten pysyvien vastaavien hyödykkeiden kirjanpitoarvosta.

Talousarvioehdotuksessa vakuutusrahastomaksu esitetään erikseen menolajin Muiden palvelujen ostot perusteluissa.

Vakuutusrahastomaksun laskentaperusteista ja maksetavasta päättää kaupunginjohtaja. Vakuutusrahastomaksua maksetaan siitä ajankohdasta lukien, kun omaisuus merkitään taseeseen ao. käyttöomaisuustilille. Vakuutusrahastomaksua ei makseta maa- ja vesiomaisuudesta, keskeneräisestä käyttöomaisuudesta, pysyvien vastaavien aineettomien hyödykkeiden eikä yleisessä käytössä olevasta omaisuudesta (esim. liikenneväylät, puistot, leikkipaikat).

Rahastosta korvattavien vahinkokustannusten vähimmäisraja on eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta 50 000 euroa. Vakuutusrahastokorvaus maksetaan tällöin vain tämän vähimmäisrajan ylittävästä osuudesta.

8.3.2.3 Arvonlisävero

Hankintoihin tarvittavat määrärahat otetaan talousarvioon ja -suunnitelmaan pääsääntöisesti ilman arvonlisäveroa. Myyntihintoihin sisältyvää arvonlisäveroa ei esitetä tuloarviossa.

4.4.2016

8.3.2.4 Luottotappiot

Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston mukaan saamisten luottotappioita ei voida kirjata tulon vähennyksenä. Tästä syystä hallintokunnat varaavat talousarvioehdotuksessaan määrärahan luottotappioita varten, mikäli talousarviovuonna arvioidaan syntyvän luottotappiota. Saamisten luottotappiot budjetoidaan muihin menoihin.

8.3.2.5 Jäsenmaksut

Kvsto on kehottanut Khta nykyistä paremmin valvomaan kaupungin etua järjestöissä, joiden tuloista Helsingin maksamat jäsen- ym. maksut muodostavat merkittävän osan. Virastojen ja liikelaitosten tulee talousarvioehdotustaan laatiessaan arvioida ao. hallintokunnan kannalta jäsenyyden tarkoituksenmukaisuutta ja siitä koituvia etuja verrattuna jäsenyyden aiheuttamiin velvoitteisiin. Erityisesti tulee kiinnittää huomiota järjestöjen jäsenyyksistä kaupungille jäsenmaksujen lisäksi aiheutuviin menoihin. Arvion perusteella tulee tarvittaessa tehdä esitys esim. eroamisesta järjestöstä.

Hallintokunnat budjetoivat omiin talousarvioihinsa niiden järjestöjen jäsenmaksut, joihin kaupunki on hallintokunnan esityksestä Khn päätöksellä liittynyt. Jäsenmaksuliitettä varten hallintokunnat lähettävät tiedot järjestöjen jäsenyydestä kaupunginkanslian talous- ja suunnitteluosastolle.

Kaupunginhallitus päättää edelleen liittymisestä järjestöihin viraston tai liikelaitoksen esityksestä. Esityksissä tulee selvittää perusteellisesti, mitä hyötyä kaupungille on kuulumisesta kyseiseen järjestöön ja saako kaupunki järjestön toimintaan osallistumisesta riittävän vastineen siitä aiheutuville kustannuksille. Mikäli hallintokunta ehdottaa liittymistä järjestöön, tulee samassa yhteydessä pyrkiä tarkastelemaan hallintokunnan jäsenyyksiä kokonaisuutena ja mahdollisuutta luopua jostakin jäsenyydestä.

Järjestöistä eroamisesta voi päättää viraston tai liikelaitoksen päällikkö. Päätöksestä on toimitettava ilmoitus ao. järjestölle ja päätösluettelonote kaupunginkansliaan.

8.3.2.6 Sponsorirahan käyttö

Hallintokunnat voivat etsiä omalle työlleen ulkopuolisten sponsorien tukea. Yhteistyökumppaneita voivat olla esim. yritykset ja yhteisöt. Sponsoriyhteistyö on sisällöltään monimuotoista ja laaja-alaista. Se on sopimuksellista, molemminpuolista ja vastikkeellista. Sponsorointiyhteistyön kumppaneiksi hankittavien ja hyväksyttävien organisaatioiden tulee täyttää kulloinkin yleisesti hyväksytyt eettiset säännöt. Näiltä osin kumppanien hyväksymisestä vastaa aina viraston päällikkö.

Jos hallintokunnalla on talousarviossa varattuna määrärahat esimerkiksi sellaiselle tapahtumalle tai hankkeelle, jossa kaupunki sekä valtio ovat ensisijaisia hakijoita ja

4.4.2016

---

joihin haetaan sponsoreita, ei sponsorivastike lähtökohtaisesti saa kasvattaa kaupungin hankkeeseen kohdentamia resursseja.

Useassa tilanteessa sponsorointi on luonteeltaan kehittämistä, jolla kaupungin omien palvelutuotantoa tukevien tapahtumien ja hankkeiden sisältöä sekä näihin käytettävää resursointia voidaan kasvattaa ilman että kaupungin kohdentama netto-rahamäärä muuttuu.

Sponsorirahan käytöstä ja käsittelystä kirjanpidossa kaupunginkanslian talous- ja suunnitteluosasto on antanut 17.11.1999 ohjeet hallintokunnille.

8.3.2.7 Vuosijuhlat ja historiikit

Virastot ja laitokset voivat järjestää vuosipäiväjuhlallisuuksia silloin, kun kysymyksessä on 25, 50, 75, 100, 125 tai vastaava vuosipäivä. Juhlan järjestäminen edellyttää kaupunginjohtajan hyväksyvää päätöstä. Lauta- ja johtokuntien sekä virastojen ja liikelaitosten 50, 100, 150 tai vastaavaa vuosipäivää vietettäessä saadaan julkaista juhlavuoteen liittyvä historiikki tai vastaava teos kaupunginjohtajan myönnettyä siihen lauta- tai johtokunnan esityksestä luvan.

Vuosipäiväjuhlallisuuksien järjestämisestä aiheutuneet menot on katettava pääsääntöisesti hallintokuntien määrärahoista. Vain poikkeustapauksissa tähän tarkoitukseen voidaan myöntää osarahoitusta Khn käyttövaroista. Osarahoitusta koskevat esitykset Khn käyttövaroista myönnettävistä määrärahoista tulee tehdä talousarvioehdotuksen yhteydessä.

8.3.3 Tulot

Hallintokuntien tulee selvittää mahdollisuudet maksu- ja vuokratulojen lisäämiseen ja tehdä tarvittavat esitykset osana talousarvioesitystään. Tavoitteena tulee olla, että tulojen osuus palvelujen tuotantokustannuksista kasvaisi.

Luettelo voimassa olevista maksuista ja taksoista on toimitettava talousarvioehdotuksen liitteenä. Luettelossa esitetään kunkin maksun ja taksan vahvistamisperusteet, viimeinen vahvistamispäätös ja osuus vastaavista yksikkökustannuksista. Maksuista ja taksoista päätettäessä, tulee erityisesti tarkastella, että perittävät maksut ja taksat kattavat kaikki palvelun tuottamisesta aiheutuvat kustannukset.

Valmistus omaan käyttöön

Jos hallintokunnan käyttötalouden määrärahoihin sisältyy menoja, jotka kohdistetaan edelleen investointeihin, kohdistus merkitään hallintokunnan käyttötalouden talousarvioehdotuksessa tuloksi tulolajille Valmistus omaan käyttöön.

4.4.2016

8.3.4 Poistot

Virastot ja liikelaitokset ovat arvostaneet kaupungin pysyvien vastaavien hyödykkeet 1.1.1997 Kvston 18.9.1996 (asia 6) (tarkistettu viimeksi Kvstossa 20.1.2016⁹⁶ §) tekemän päätöksen mukaisesti. Samalla Kvsto hyväksyi Helsingin kaupungin poistosuunnitelman. Lautakunnat oikeutettiin vahvistamaan virastojen ja liikelaitosten tarkemmat poistosuunnitelmat em. suunnitelmassa esitettyjen poistoaikojen rajoissa.

Talousarvioon ja taloussuunnitelmaan poistot määritellään em. poistosuunnitelman mukaisesti. Perusteluissa esitetään erikseen irtaimen ja kiinteän pysyvien vastaavien hyödykkeiden poistot.

Poistot esitetään talousarviokirjassa määrärahan ulkopuolisena eränä.

8.3.5 Erilliskysymykset

8.3.5.1 Kehittämishankkeet

Palvelujen vaikuttavuuden ja tuottavuuden parantaminen ja näitä edistävä mm. sähköisten palvelujen parantaminen edellyttää jatkuvaa toiminnan kehittämistä. Tiukkevassa taloustilanteessa innovaatiotoiminta ja kehittämishankkeet tulee kohdistaa olemassa olevien palvelujen ja erityisesti käyttäjien kannalta tärkeimpien sekä hallintokuntien toiminnan ja taloudelliselta volyymilta suurimpien peruspalvelujen vaikuttavuuden ja tuottavuuden parantamiseen. Kehittämishankkeilla tulee tähdätä toimintatapojen uudistamiseen. Uusien palveluiden luomiseen tai nykyisten palvelujen laajentamiseen tähtäviä kehittämishankkeita ei käynnistetä.

8.3.5.2 Hankkeet joihin haetaan muuta ulkopuolista rahoitusta (muut kuin EU-hankkeet)

Taloussuunnitelmakaudelle 2017–2019 suunnitellut yli 10 000 euron hankkeet, joihin haetaan hallintokuntien budjettien ulkopuolista muuta ulkopuolista rahoitusta tulee listata talousarvioehdotuksen liitteeseen 12. Hankkeille tulee määritellä aiottu ulkopuolinen rahoitusmuoto sekä hankkeen jälkeiset taloudelliset vaikutukset; seuraako investointeja tai vaikutuksia käyttötalouteen.

Muun ulkopuolisen rahoituksen hankkeiden rahoituslähteitä voivat olla mm. ministeriöiden valtionavustukset (mm. TEM, OKM, YM), Aran avustukset, Tekes-avustukset, jne.

Myös kaupungin keskitetyistä määrärahoista (esim. Khn käyttövarat) alustavasti suunniteltavat määrärahojen hakemiset hallintokuntien käytettäväksi tulee listata talousarvioehdotuksen liitteeseen 12.

4.4.2016

Kaupungin keskitetyistä määrärahoista innovaatorahastoon ja lähiörahastoon alustavasti suunnitellut määrärahojen hakemiset tulee myös listata talousarvioehdotuksen liitteeseen 12. Alla on seuraavissa kappaleissa ohjeistettu tarkemmin innovaatorahaston ja lähiörahaston käytöstä.

8.3.5.3 EU-hankkeet

EU-hankkeesta aiheutuvat kaikki menot sisällytetään pääsääntöisesti ao. hallintokunnan talousarvioon, myös se osuus, joka on tarkoitettu katettavaksi EU:lta, valtiolta tai muulta rahoittajalta saatavilla avustuksilla (bruttoperiaate).

Eryteisesti tulee kiinnittää huomiota siihen, että myös hankkeen partnereille jaettavat EU:n ja valtion tuet sisällytetään talousarvioon silloin kun kaupunki toimii koko hankkeen hallinnoijana ja välittää tukiosuudet muille partnereille. Hankkeen EU:n, valtion tai muun rahoittajan tuet budjetoidaan tulotilille "Tuot ja avustukset" ja hankkeen menot vakiomenolajeille.

Talousarvioon sisällytetään vain ne hankkeet, joihin on jo saatu myönteinen päätös tai joihin sellainen on saadun ennakkotiedon mukaan odotettavissa.

Mikäli hankkeen kustannukset on sovittu maksettavaksi erillisestä keskitetystä hankemäärärahasta, ei hankkeen menoja ja tukiosuuksia tule budjetoida omaan talousarvioon.

EU-hankkeista, myös investointihankkeista, tehdään erillinen selvitys, josta ilmenee hankkeen yleispiirteinen sisältö ja kustannusarvio menolajeittain sekä rahoitus. Selvitys on liitettävä talousarvioehdotukseen. EU-hankkeet on mainittava erikseen käyttösuunnitelmissa.

Kaupunginhallituksen johtosäännön 13 §:n 3 kohdan mukaan rakennus- ja ympäristötointa johtavan apulaiskaupunginjohtajan tehtävänä on, ellei hän ole määrännyt tehtävää muulle viranhaltijalle, hakea kaupungin puolesta Euroopan Unionin rahoitusta, riippumatta siitä, mitä virastoa tai laitosta asia koskee. Rakennus- ja ympäristötoimen apulaiskaupunginjohtajalle lähetettävien hanke-esitysten tulee olla aina viraston tai laitoksen päällikön hyväksymä. Tämä koskee kaikkia EU-rahoitteisia hankkeita, olipa kaupunki itse päähakijana, partnerina tai kuntarahoittajana. EU-hankkeiden osalta koordinaatio- ja päätöksenteon valmisteluvastuu on kaupunginkanslian elinkeino-osastolla. Päätösmenettelyyn tulee varata riittävästi aikaa ja elinkeino-osaston valmistelijaan tulee olla yhteydessä jo hankesuunnittelun alkuvaiheessa, jotta hankkeen käsittelyn aikatauluista ja päätökseen tarvittavista asiakirjoista voidaan sopia. Lisätietoja päätösmenttelystä, mahdollisista rahoituskana- vistä ja hakumenettelyistä voi tiedustella kaupunginkanslian elinkeino-osastolta

4.4.2016

8.3.5.4 Innovaatorahaston käyttö

Innovaatorahaston tarkoitus on Helsingin osaamisperustan vahvistaminen yhteistyössä korkeakoulujen ja elinkeinoelämän kanssa. Varoja käytetään rahaston tarkoituksen mukaisten joko kaupungin toimesta tai yhteistyössä muiden osapuolien kanssa toteutettavien tulevaisuuden elinkeino- ja osaamisperustaa luovien investointihankkeiden ja projektien rahoitukseen. Innovaatorahasto toimii itsenäisenä ta-seyksikkönä, joten rahastoa eivät koske budjettivuoden rajoitukset. Rahastosta voidaan sitoa varoja useammalle vuodelle. Innovaatorahastosta voidaan myöntää rahoitusta ulkopuolisen rahoituksen vastinrahaksi tai päärahoitusta rahaston tarkoituksen mukaisiin hankkeisiin.

Hankkeisiin liittyvät sopimukset on käytävä läpi kaupunginkanslian oikeuspalvelujen kanssa, jotta kaupungin edut hankkeissa mahdollisesti syntyviin lopputuloksiin tulevat turvatuiksi. Hankkeissa mahdollisesti tuotettu tieto on tuotettava avoimena datana ja julkaistava Helsinki Region Infosharen (HRI) kautta, mikäli ei sovita muuta.

Innovaatorahaston rahoitushaku järjestetään pääsääntöisesti kerran vuodessa. Rahoitusta haetaan hyödyntäen hankehakemuslomaketta. Vuoden 2017 hakemukset jätetään kaupunginhallitukselle 31.8.2016 mennessä. Hakemukset tulee jättää kirjaamoon (helsinki.kirjaamo@hel.fi) yhtenä pdf-tiedostona. Hakemukseen mahdollisesti liitettävä liitteitä ei käsitellä. Kaupungin virastojen toteuttamissa hankkeissa pitää olla virastopäällikön hyväksyntä. Kaupunkikonsernin ulkopuolisilla hankkeilla on oltava sitoutunut yhteistyötaho kaupungilla.

Hakemuksesta tulee selkeästi selvittää hankkeen konkreettiset lopputulokset sekä miten hankkeessa toteutuvat elinkeinoperustan luominen, osaamisperustan luominen, strategiaohjelman mukaisuus sekä innovatiivisuus ja uuden luominen. Hankkeiden arvioinnissa kiinnitetään huomiota myös hankkeen toteutettavuuteen ja hankkeen tuomaan hyötyyn suhteessa haettuun rahoitukseen. Puutteellisia ja epätäydellisiä hakemuksia ei käsitellä.

Kaupunginhallitus päättää rahoitettavista hankkeista. Hankkeiden rahoituspäätökset voivat olla ehdollisia, ja edellyttää esimerkiksi että päärahoittajan rahoitus varmistuu. Jos hanke ei ole käynnistynyt kuuden kuukauden kuluessa rahoituspäätöksestä, rahoituspäätös raukeaa ja mahdolliset innovaatorahastosta maksetut rahat on palautettava.

Hankkeet, jotka ajoittuvat useammalle vuodelle, raportoivat kaupunginhallitukselle kerran vuodessa. Vuonna 2016 käynnissä olevien hankkeiden tulee toimittaa väliraportti kirjaamoon 31.8.2016 mennessä hyödyntäen väliraportointilomaketta. Väliraportin yhteydessä arvioidaan hanke-ehdotuksen tavoitteiden toteutuminen. Jos hankkeen sisältö tai rahoitusmalli on muuttunut, seuraavien hankevuosien rahoitus arvioidaan uudelleen.

4.4.2016

Hankkeiden päätyttyä on toimijoiden toimitettava loppuraportti kuuden kuukauden sisällä, hyödyntäen loppuraporttilomaketta.

Tarkemmat haku- ja raportointiohjeet, hanke-ehdotus- ja raportointilomakkeet sekä vaatimukset johtoryhmätyöskentelylle löytyvät osoitteesta: www.hel.fi/innovaatorihasto

8.3.5.5 Pääkaupunkiseudun ja Helsingin seudun kuntien yhteistyö

Kaupunginvaltuusto hyväksyi 16.1.2013 pääkaupunkiseudun kaupunkien yhteistyösopimuksen vuosille 2013–2016. Sopimuksen mukaisesti pääkaupunkiseudun kaupunkien tavoitteena on kaupunkien välisen yhteistyön kehittäminen, sen tiivistäminen Helsingin seudun kuntien kanssa sekä edunvalvonta ja yhteistyö valtion suuntaan. Helsingin seudun kuntien yhteistyösopimus on ollut voimassa toistaiseksi 1.10.2005 alkaen.

Pääkaupunkiseudun seudullista omistajaohjausta syvennetään edelleen erityisesti keskeisissä yhteisissä yhteisöissä. Seutuyhteistyössä edistetään metropolipolitiikan linjauksia valtion kanssa yhteistyössä sekä valmistellaan uusia aiesopimuksia ja käynnistetään niihin perustuvien hankkeiden toteutusta. Lisäksi yhteistyöllä edistetään seudun kansainvälistä kilpailukykyä sekä kehitetään seudullista maankäyttöä, asumista ja liikennettä.

Helsingin seudun sopimusperusteisen yhteistyön tavoitteet kytkeytyvät valtuustokauden lopulla vuosina 2016–17 myös vireillä oleviin kansallisiin itsehallinto-, sote-uudistus- ja tulevaisuuden kunta – hankkeisiin.

8.3.5.6 Tietotekniikan kustannukset ja hankkeet

Kaupunginkanslian tietotekniikka- ja viestintäosasto huolehtii tietotekniikan hyödyntämisen ohjauksesta kaupungin hallinnossa. Kaupungin tietotekniikan hyödyntämistä ja tietohallinnon kehitystä ohjataan kaupunginhallituksen hyväksymällä tietotekniikkaohjelmalla.

Viraston ja liikelaitoksen on tuotava kaupunginhallituksen tietotekniikka jaoston käsittelemään tietotekniikan hankeohjelmaan esitettävät hankkeet, joiden arvioitu kokonaiskustannus ylittää miljoona euroa.

Hallintokuntien tulee antaa talousarvio- ja suunnitelmaehdotuksen osana erittely tietohallinnon ja tietotekniikan kustannuksista. Erittely tehdään liitteenä olevan laskentatyökirjan mukaisesti sekä irtaimen omaisuuden että käyttötalouden osalta (liite 8). Hallintokuntien tulee tehdä talousarvio- ja suunnitelmaehdotuksen osana esitykset niistä tietohallinnon ja tietotekniikan kehittämishankkeista, joita ne ehdottavat otettavaksi mukaan kaupungin tietotekniikan hankeohjelmaan. Hallintokuntien tulee varata hankkeiden määrärahat omaan talousarvioesitykseensä kokonaisraamin puitteissa ja asettaa hanke-ehdotuksensa tärkeysjärjestykseen. Keskitetystä tietotekniik-

4.4.2016

---

kasta varataan määräraha hallintokuntien yhteishankkeiden rahoittamiseen. Yhteishankkeessa vähintään kaksi hallintokuntaa tekee yhteisen esityksen sisällytettäväksi hankeohjelmaan. Hallintokuntien esitykset käsitellään talousarviokäsittelyn yhteydessä ja niiden pohjalta muodostetaan kaupungin tietotekniikan hankeohjelma.

Hankeohjausryhmä ohjaa hankeohjelmaan suunnattujen taloudellisten resurssien käyttöä hyväksytyin hankeohjelman puitteissa. Jos hankeohjelman hanketta ei kyetä käynnistämään tai viemään eteenpäin, viraston on neuvoteltava hankkeeseen osoitettujen resurssien uudelleensuuntaamisesta viipymättä kaupunginkanslian tietotekniikka- ja viestintäosaston kanssa. Hankeohjelman mukaiselle hankkeelle osoitetuista määrärahoista ei ole mahdollista käyttää muihin tarkoituksiin ilman kaupunginkanslian lupaa.

Kaupunginkanslian tietotekniikka- ja viestintäosasto antaa tarkemmat ohjeet hankekäsittelyn edellyttämien tietojen toimittamisesta hanke-ehdotusten hyväksymiskäsittelyyn hankeohjelman työtilassa. Hanke-ehdotukset kirjataan kaupungin yhteiseen projektisalkunhallintavälineeseen, jota käytetään kaupungin tietotekniikan hankeohjelman kokoamiseen ja käsittelyyn.

Vuoden 2015 alusta ICT-palvelukeskuksessa mukana oleville virastoille (kanslia, sote ja vaka) varataan IT-laiteinvestointimääräraha vuoden 2014 mukaisena. Uudet vuonna 2016 mahdollisesti mukaan tulevat virastot budjetoivat IT-laiteinvestointinsa normaalisti ja ilmoittavat ne laskentatyökirjassa pyydetyllä erittelyllä.

8.3.5.7 Ympäristöasioiden hallinta ja seuranta

Virastojen ja liikelaitosten tulee asettaa ympäristöä koskevat toiminnalliset tavoitteet toimintasuunnitelmakaudelle 2017–2019. Tavoitteita asetettaessa tulee ottaa huomioon kaupungin strategiaohjelman ympäristötavoitteet sekä kaupungin ympäristöpolitiikan (kvsto 26.9.2012) tavoitteet (ilmasto, ilma, melu, vedet, luonto ja maaperä, hankinnat, jätteet ja materiaalitehokkuus, ympäristötietoisuus, ympäristöjohtaminen sekä kumppanuudet). Ympäristöä koskevat tavoitteet voivat olla myös sitovia energiansäästöä tai muuta ympäristösuojelua koskevia tavoitteita. Kaupunki on sitoutunut EU:ta tiukempiin ilmastotavoitteisiin, minkä saavuttaminen edellyttää tavoitteiden asettamista myös hallintokunnissa.

Helsingin kaupungin ympäristöraportti vuodelta 2015 laaditaan ympäristökeskuksessa hallintokuntien ympäristöä koskevien selvitysten ja ympäristö- ja yhteiskunta-vastuuraporttien perusteella. Vastuu tiedon tuottamisesta kuuluu kaikille hallintokunnille ja tytäryhteisöille.

4.4.2016

8.3.5.8 Energiansäästötavoitteet

Energiansäästöllä edistetään kaupungin tavoitetta kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi. Lisäksi energian säästämällä on kaupungin toimintamenoja vähentävä vaikutus.

Helsingin kaupungin ja kauppa- ja teollisuusministeriön (nykyisin Työ- ja elinkeinoministeriö TEM) allekirjoittamassa energiatehokkuussopimuksessa on määritelty, että kaupunki tavoittelee vuoteen 2005 verrattuna yhdeksän prosentin energiansäästöä sopimusjaksolla 2008–2016. Joulukuussa 2013 allekirjoitettiin aiesopimus uudeksi energiatehokkuus-sopimukseksi, jolla katetaan sopimusjakso 2017–2020 (vaihtoehtoisesti 2025 asti). Neuvottelut uuden energiatehokkuussopimuksen laatimiseksi käynnistettiin tammikuussa 2015 Energiaviraston johdolla ja ne jatkuvat vielä vuonna 2016. Uuden energiatehokkuussopimuksen allekirjoittaminen tapahtuu syksyllä 2016.

Nykyisen energiatehokkuussopimuksen pohjalta laaditussa toimintasuunnitelmassa (Khs 15.6.2009, 766 §) on määritelty keskeiset energiatehokkuustyön tavoitteet.

Kaupungin tavoitteissa energiansäästön lisäämiseksi (26.11.2013) todetaan, että hallintokunta-kohtainen energiansäästötavoite on suuruusluokaltaan 2 % vuosittain vuoteen 2020 asti. Toiminnallisena tavoitteena on esitetty, että energiansäästötyö jatkuu sitovien energiansäästötavoitteiden puitteissa (kaupungin strategiaohjelma v. 2013–2016). Hallintokuntien työn opastamista jatketaan rakennusvirastosta vuonna 2010 aloitetun mukaisesti.

Hallintokuntien tulee laatia tai päivittää tarvittaessa sitovia energiansäästötavoitteita koskeva toimintasuunnitelma viimeistään vuoden 2016 loppuun mennessä. Suunnitelmaan tulee sisällyttää kuvaus käyttäjien, ylläpitäjien ja kiinteistönhuollon välisestä yhteistyöstä pyrittäessä rakennusten oikeanlaisen energiatehokkuuden, ylläpidon ja käytön aikaansaamiseen. Valmiit toimintasuunnitelmat pyydetään lähettämään sähköpostiosoitteella sirpa.eskelinen@hel.fi ja ne tullaan julkaisemaan energiansäästö-neuvottelukunnan nettisivuilla säästöideoiden ja -käytäntöjen jakamiseksi hallintokuntien kesken.

Keskeisten toimenpiteiden selvittämiseksi energiansäästötavoitteen saavuttamisessa HKR-Rakennuttaja tarjoaa apuaan hallintokuntien toimintasuunnitelmien laadinnassa ja päivittämisessä sekä käytännön toimenpiteiden suorittamisessa.

Vuoden 2016 hallintokunta-kohtaiseksi sitovaksi energiansäästötavoitteeksi asetettiin 10 % vuoden 2010 kokonaisenergiankulutuksesta.

4.4.2016

Uuden energiatehokkuussopimuksen mukaiset energiansäästötavoitteet voivat tuoda muutoksia aiempiin linjauksiin nähden. Em. huomioiden Energiansäästöneuvottelukunta (ESNK) päätti kokouksessaan 9.2.2016, että hallintokuntaakohtainen energiansäästötavoite v. 2017 on edelleen kumulatiivinen 2 %. Seuraavien vuosien säästötavoitetasoa tarkastellaan erikseen ESNK:n vuoden 2016 syksyn kokouksissa.

Energiansäästöneuvottelukunta esittää vuoden 2017 hallintokuntaakohtaiseksi energiansäästötavoitteeksi 12 % vuoden 2010 kokonaisenergiankulutuksesta mukaan lukien aiempien vuosien säästötavoitteet. Kokonaisenergiankulutus luetaan sähkön ja kaukolämmön päämittareilta. Kaukolämmön kokonaisenergiankulutuksessa huomioidaan mitatun kulutuksen lisäksi myös sääkorjattu energiankulutus. Kokonaisenergiankulutuksen lisäksi kulutuskohteessa seurataan myös sähkön ja lämmön bruttopinta-alaa kohden laskettuja ominaiskulutuksia (kWh/brm²). Ne hallintokunnat, joiden energiankulutuksesta merkittävä osuus on muuta kuin sähköä tai kaukolämpöä (esim. polttoaineita) määrittelevät itse ne kriteerit, jotka tältä osin vastaavat em. energiansäästötavoitetta.

8.3.5.9 Sisäinen valvonta ja riskienhallinta

Sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnasta määrätään kaupunginvaltuuston 11.12.2013 hyväksymissä sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteissa ja johtosäännöissä. Lisäksi sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnasta on annettu ohjeita kaupunginhallituksen 23.11.2015 hyväksymässä uudistetussa ohjeessa. Ohjeessa on täsmennetty muun muassa sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan kuvauksen laatimista ja riskien raportointia koskivia osioita. (Lisätietoja: helmi/strategia ja talous/kaupungin talous/sisäinen valvonta ja riskienhallinta /ohjeet).

Sisäinen valvonta ja riskienhallinta ovat osa kaupungin johtamisjärjestelmää sekä kaupunginjohtajan ja hallinnon työvälineitä, joiden avulla tuetaan ja arvioidaan tavoitteiden asettamista, niiden toteutumista ja toimintaprosesseja.

Virastot ja liikelaitokset tunnistavat talousarvion valmistelussa ja selvittävät talousarvioehdotuksen perusteluissa tavoitteisiin liittyviä riskejä, arvioivat niiden vaikutuksia sekä laativat ja päivittävät tarvittavat suunnitelmat ja toimenpiteet riskien hallitsemiseksi. Riskien hallintatoimenpiteistä päättäminen edellyttää riskien todennäköisyyden ja vaikutusten, riskirajojen, riskinottohalukkuuden ja riskinkantokyvyn määrittelyä.

Sisäisen valvonnan, riskienhallinnan ja niiden kehittämisen edellyttämät hankkeet tulee sisällyttää toimintasuunnitelmaan ja mahdolliset kustannukset huomioida talousarvioehdotuksessa.

4.4.2016

8.3.5.10 Talousarvioehdotuksen vaikutus terveys- ja hyvinvointierojen kaventamiseen

Kaupunginhallitus edellytti vuoden 2014 talousarvioehdotuksesta päättäessään, että jatkossa kaupunginhallitus saa kunkin talousarviokäsittelyn yhteydessä selvityksen, kuinka eri hallintokuntien talousarvio vaikuttaa terveys- ja hyvinvointierojen kaventamiseen.

Selvityksen toteuttamiseksi hallintokuntien tulee kertoa talousarvioehdotuksen perustelutekstin kohdassa "Kaupungin strategiaohjelma viraston toiminnassa" lyhyesti sanallisesti kuinka hallintokunnan talousarvioehdotus vaikuttaa terveys- ja hyvinvointierojen kaventamiseen.

8.4 Henkilöstö

8.4.1 Henkilöstösuunnittelu

Virastojen ja liikelaitosten tulee vuoden 2017 talousarvioesityksessä ja vuosien 2018 - 2019 taloussuunnitelmaesityksessä ottaa huomioon kaupungin strategiaohjelman mukaiset henkilöstöä koskevat linjaukset ja tavoitteet.

Virastojen ja liikelaitosten on sopeutettava henkilöstömenonsa vuoden 2017 budjet-tiraamiin. Talousarvioesityksessä tulee ennakoida oman toiminnan ja toimintaympäristön muutokset, joilla on henkilöstövaikutuksia sekä ottaa huomioon strategiaohjelman edellyttämä tuottavuuden parantamista koskeva tavoite. Virastojen ja liikelaitosten tulee arvioida henkilöstömäärän ja palkkakustannusten kehitystä sekä suunnitella toimenpiteet, joilla raamin mukainen tuottavuustavoite voidaan saavuttaa.

Kaupunginhallituksen asettaman hallintomenojen säästövelvoitteen mukaisesti vapautuvat talous- tai hallintotehtävät täytetään ensisijaisesti viraston sisäisin tai kaupunginkanslian uraohjauksen järjestelyin siten, että kaupungin henkilöstön kokonaismäärä näissä tehtävissä ei kasva. Myös muissa tehtävissä eläköitymisen ja muun lähtövaihtuvuuden tarjoama mahdollisuus toteuttaa tehtäväjärjestelyjä ja uudistaa prosesseja sekä parantaa tuottavuutta tulee hyödyntää. Virastoissa ja liikelaitoksissa tulee ennakoida mahdollinen kaupungin johtamisjärjestelmän uudistaminen. Täyttölupahjeissa annetaan tarkemmat ohjeet tehtävien täytöstä sen jälkeen kun kaupunginvaltuusto on päättänyt johtamisjärjestelmän uudistamisesta.

Henkilöstöstä toimitettava aineisto

Virastot ja liikelaitokset tekevät vuodesta 2017 alkaen talousarvioesityksensä ja henkilöstöresurssisuunnitelmansa Tasku – taloussuunnittelujärjestelmään. Järjestelmän käyttöön järjestetään koulutusta kevään 2016 aikana. Taskuun toimitettavan

4.4.2016

---

aineiston lisäksi kaupunginkanslia voi tarvittaessa pyytää lisätietoja henkilöstöresurssisuunnitelmiin.

8.4.2 Esitys vakinaisten virkojen lakkauttamisesta

Hallintosäännön (Kvsto 22.10.2003, 232 §) 11 §:n mukaan kaupunginhallitus päättää virkojen perustamisesta ja lakkauttamisesta lukuun ottamatta kaupunginjohtajan, apulaiskaupunginjohtajan sekä viraston tai liikelaitoksen päällikön viran perustamista ja lakkauttamista.

Uuden viran perustamisesityksen tekee lauta- tai johtokunta taikka viraston tai liikelaitoksen päällikkö. Sama viranomainen, joka tekee viran perustamisesityksen, esittää viran lakkautettavaksi.

Jos virka on muutettu työsuhteiseksi tehtäväksi, virka tulee esittää lakkautettavaksi. Henkilöstökeskuksen Viran muuttamista ja tehtävänimikkeitä koskevat periaatteet [ohjeen](#) mukaan esitys virkojen lakkauttamisesta on tarkoituksenmukaisinta tehdä talousarvioehdotuksen yhteydessä.

Hallintokunnat toimittavat edelleen esityksen niistä vakinaisista viroista, jotka voidaan lakkauttaa 1.1.2016. Viroista esitetään nimike ja vakanssinumero ja luettelo toimitetaan sähköpostin (kanslia.talousarvio@hel.fi) liitetiedostona rtf -tallennusmuodossa kaupunginkanslian talous- ja suunnitteluosastolle.

Selvitys niiden henkilöiden määräst, jotka on siirretty tai siirretään hallintokunnalle muista hallintokunnista

Liitteeksi laaditaan selvitys niiden henkilöiden määräst, jotka on siirretty vuonna 2015 tai jotka vuonna 2016 siirretään hallintokunnalle toisesta hallintokunnasta tai uudelleen sijoituksen kautta.

Luettelossa on esitettävä nimike, vakanssinumero ja palkkaustiedot sekä mistä virastosta henkilö on siirretty tai siirretään.

8.4.3 Palkat

Hallintokuntien tulee kokonaisraamin puitteissa kattaa kulloinkin voimassa olevien virka- ja työehtosopimusten mukaiset palkat korotuksineen. Talousarvioehdotukseen palkat lasketaan voimassa olevien palkkojen perusteella kohdassa 8.4.4 (Palkkojen laskenta) esitetyn mukaisesti. Sopimuskorotukset tulee ottaa huomioon laskennassa.

4.4.2016

Tulospalkkiot

Kaupungin tulospalkkiojärjestelmät ovat yhteisten periaatteiden mukaisesti omara-
hoitteisia, joten tulospalkkioiden maksatukseen ei varauduta erikseen talousarvi-
ossa.

Henkilöstökorvaukset

Henkilöstökorvauksia käsitellään palkkojen oikaisuerinä. Talousarvio- ja talous-
suunnitelmaehdotuksen perusteluissa nämä erät esitetään negatiivisena eränä me-
nolajin Palkat alalajilla Henkilöstökorvaukset.

Lomapalkkojen ja niihin liittyvien henkilösivukulujen jaksotus

Hallintokunnat, liikelaitoksia lukuun ottamatta eivät varaa määrärahoja lomapalkko-
jen ja niihin liittyvien henkilösivukulujen jaksotuksen muutosta varten, vaan tämä
budjetoidaan keskitetysti yhteismäärärahana talousarvion kohtaan 1 14 04.

8.4.3.4 Henkilösivukulut

Hallintokuntien tulee varautua alla mainitun suuruisiin henkilösivukuluihin laaties-
saan vuoden 2017 talousarvioehdotusta:

Arvioidut henkilösivukulut vuonna 2017

Eläkekulut

KuEL	25,99 %
VaEL	18,04 %

Muut henkilösivukulut

Sosiaaliturvamaksu	2,12 %
Työttömyysvakuutusmaksu	3,90 %
Työtapaturmavakuutusmaksu	0,70 %

KuEL- eläkemaksuihin varataan määräraha, joka on kaikilla virastoilla ja liikelaitok-
silla 25,99 % maksetuista KuEL-palkoista. Määräraha sisältää työnantajan palkka-
perusteisen eläkemaksun, eläkemenoperusteisen maksun ja varhaiseläkemenope-
rusteisen maksun.

Palkkaperusteinen työnantajan eläkemaksu on 17,15 % maksetuista palkoista. Elä-
kemenoperusteinen maksu, 7,71 % maksetuista palkoista, muodostuu kaupungin
palveluksen perusteella ennen vuotta 2005 kertyneistä, maksussa olevista eläk-

4.4.2016

---

keistä. Varhaiseläkemenoperusteinen maksu perustuu työkyvyttömyys-, työttömyys- ja yksilöllisten varhaiseläkkeiden sekä kuntoutustukien yhteenlaskettuihin eläkemenoihin. Maksu on 1,13 % maksetuista palkoista.

VaEL- eläkemaksua varten varataan 18,04 %. VaEL:n piiriin kuuluu lukion ja peruskoulun opettajia sekä muuta henkilökuntaa, joilla on oikeus saada eläke valtion varoista.

Lisätietoja antaa kaupunginkanslian henkilöstöosastolla Leena Mattheiszen, puh. 310 37963.

Kaupungin maksamat eläkkeet (=omasta eläkesäännöstä johtuvat) budjetoidaan keskitetysti yhteismäärärahana talousarvion kohtaan 1 10 05.

Kuntatyönantajan sosiaaliturvamaksua varten varataan 2,12 % palkka- ja palkkiomäärärahoista. Työttömyysvakuutusmaksua varten varataan 3,90 % ja työtapa-turvavakuutusmaksua varten 0,70 % palkoista.

8.4.4 Palkkojen laskenta

Palkkamenot lasketaan vain tarvittavan henkilöstön osalta, joten tyhjille vakansseille ei varata määrärahoja. Tyhjät vakanssit tulee esittää lakkautettaviksi.

Henkilöstön palkkatiedot ajetaan TASKU-taloussuunnittelujärjestelmään HIJAT:sta.

Palkkasummasta vähennetään tarpeettomiksi käyneiden avoimien vakanssien palkat. Ehdotuksissa on esitettävä 1.1.2017 toisesta hallintokunnasta tai uudelleen sijoituksen kautta siirrettävät vakanssit palkkamenoineen. Lomarahat (6 %) vuodelle 2017 lasketaan automaattisesti palkkoihin.

Palkkojen budjetoinnissa on otettava huomioon, että palkat on kohdistettava sille vuodelle, jonka aikana ne syntyvät (suoriteperiaate). Lisäksi on otettava huomioon, ettei uusilla vakansseilla, henkilöstöjärjestelyillä eikä palkantarkistuksilla voida perustella annetun raamin ylittämistä.

Hallintokuntien on varauduttava talousarvioehdotuksissaan mahdollisten kesätyöntekijöiden palkkamenoihin.

8.4.5 Työhyvinvointitoiminta

Kukin virasto ja liikelaitos vastaa henkilöstönsä työhyvinvointia, työturvallisuutta ja työterveyttä turvaavan toiminnan rahoituksesta. Työoloja, työympäristöä ja työkykyä ylläpitävän toiminnan (esim. työturvallisuuslain mukaiseen työn vaarojen selvittämiseen ja arviointiin perustuvat korjaustoimenpiteet) määrärahatarpeet on katettava kokonaisuudessaan puitteissa.

4.4.2016

Keskushallinnon käyttöön varatuilla määrärahoilla rahoitetaan koko henkilöstöä tai useita virastoja koskevia hankkeita sekä työhyvinvointiin, työturvallisuuteen ja työkyvyn tukemiseen liittyvää kehittämistoimintaa. Työhyvinvointimäärärahojen käytöstä päätetään yhteistoiminnassa työsuojeluneuvottelukunnan kanssa. Valmistelussa otetaan huomioon Kunta10-tutkimuksessa, työterveyskyselyssä sekä työhyvinvointimittarista johdetut henkilöstön työhyvinvointia koskevat johtopäätökset.

Lisäksi keskushallinnon käyttöön budjetoidaan resursseja henkilöstön työkykyä ylläpitävän toiminnan toteuttamiseen ja kehittämiseen. Toiminnan tarkoituksena on sairauslomien ja varhaiseläkemaksujen vähentäminen sekä eläkkeellesiirtymisiän nostaminen.

8.4.6 Ammatillisen osaamisen kehittäminen ja Oiva Akatemian palvelujen käyttö

Henkilöstön ammatillisen osaamisen kehittämistarpeiden tunnistaminen on keskeinen osa toiminnan ja talouden suunnittelua. Virastojen ja liikelaitosten tulee tunnistaa perustehtävissä tarvittava osaaminen, joka on toiminnan kehittämisen ja tuottavuuden parantamisen edellytys. Strategisten tavoitteiden ja tunnistettujen osaamistarpeiden pohjalta laaditaan viraston tai liikelaitoksen osaamisen kehittämissuunnitelma. Suunnitelmassa kuvataan, miten tavoiteltuun osaamistasoon päästään. Kaupunginkanslia on antanut 26.9.2014 ohjeen osaamisen kehittämissuunnitelmien tekemisestä.

Oiva Akatemia tarjoaa kehittämis-, koulutus- ja konsultointipalveluita hallintokunnille ja konsernin tytäryhteisöille. Virastojen ja laitosten yhteisillä valmennuksilla lisätään verkostoitumista ja tuetaan yhteistyötä yli hallintokuntarajojen. Oiva Akatemian palvelut ovat maksullisia paitsi silloin kun koko kaupungille strategisesti keskeisten palveluiden tilaajana toimii keskushallinto.

Hallintokuntien tulee hankkia kehittämis-, koulutus- ja konsultointipalvelut ensisijaisesti Oiva Akatemialta. On suositeltavaa tehdä Oiva Akatemian kanssa vuosisuunnitelma osaamisen kehittämiseen liittyvistä palveluiden ostoista. Vuosisuunnitelma on osa osaamisen kehittämisen kokonaissuunnitelmaa, jonka kaikki virastot ja liikelaitokset tekevät. Oiva Akatemialla on käytössä omien asiantuntijoiden lisäksi myös laajan kumppaniverkoston palvelut. Mikäli virasto tai liikelaitos ostaa palveluja ulkopuolelta, tulee siihen olla erityisperuste.

8.5 Tilat

Strategiaohjelman linjausten mukaan kaikkien hallintokuntien tulee laatia tilankäyttöohjelmat ja tehostamissuunnitelmat, joissa otetaan huomioon teknologian muutokset sekä palvelujen ja työn uudet muodot. Hallintotyössä edistetään avokontto-reiden käyttöön siirtymistä. Tavoite on, että kaupungin omassa käytössä olevien toimiltilojen kokonaispinta-alan määrä ei kasva strategiakaudella.

4.4.2016

Tavoitteen saavuttamiseksi virastot ovat päivittäneet hallintokuntien talousarvioehdotuksen 2016 yhteydessä toimittamat tilankäyttöohjelmat vuoden 2016 hyväksytyyn talousarvion ja sen liitteenä olleen 10-vuotisen investointiohjelman mukaisiksi. Virastot ja tilakeskus ovat käyneet kaupunginkanslian koordinoimana tammikuun 2016 aikana neuvottelut tilasuunnitelmista. Neuvottelujen jälkeen virastot ovat laatineet tilankäyttöohjelmat ja tehostamissuunnitelmat tuleville vuosille. Näiden pohjalta tilakeskus on laatinut 13.2.2016 mennessä virastoille toimitetun yhteenvedon, hallintokuntien tilankäyttöohjelmien kokonaispinta-alasta sekä toimenpiteet strategiaohjelman tilamäärätavoitteen saavuttamiseksi. Virastot ottavat tilankäyttöohjelmat ja tehostamissuunnitelmat huomioon talousarvioehdotuksen valmistelussa ja toiminnan suunnittelussa.

Hallintokuntien tulee sisällyttää vuoden 2017 talousarvioehdotukseensa laskelmat olemassa olevista tiloista, tulevista tilatarpeista sekä arvio poistuvista tiloista. Nämä tiedot täytetään laatimisohjeiden liitteenä olevaan tilankäyttöohjelmaan (liite 10). Tilankäyttöohjelmia ja tehostamissuunnitelmia tullaan päivittämään strategiakauden aikana vuosittain osana talousarvioprosessia.

Jotta kaupungin omassa käytössä olevien kokonaistoimitilojen kokonaispinta-ala ei strategiakaudella kasva, tulee uudishankkeissa ja peruskorjauksissa sekä vuokrahankkeissa pyrkiä tilatehokkuuden parantamiseen ja monikäyttöisyyden lisäämiseen.

Toimistotilojen käytön tehostamiseen on pyrittävä parantamalla tilatehokkuutta ja tilojen käyttöasteita sekä lisäämällä mahdollisuuksien mukaan myös monimuotoisia työskentelytapoja (mm. etätyö ja mobiiliratkaisut). Näitä edistetään siirtymällä tiiviimpiin, avoimpiin ja joustavampiin tilaratkaisuihin.

Palvelutilojen käytön tehostamiseen on pyrittävä lisäämällä tilojen monikäyttöisyyttä, etsimällä yhteiskäyttömahdollisuuksia eri hallintokuntien kanssa ja tiivistämällä. Palveluiden oikea sijoittuminen kokonaisuutena ja tarpeeksi suuret yksikkökoot tukevat tätä.

Ensisijaisesti tiivistetään nykyistä tilankäyttöä, sopeutetaan uusia tilatarpeita sijoittamalla toimintoja olemassa oleviin tiloihin ja luopumalla turhista tiloista. Samoja periaatteita noudatetaan myös kaupungin ulkopuolelta vuokrattuun tilaan. Tiloista luopumisen tavoitteena tulee olla tilakokonaisuuksista luopuminen, joka mahdollistaa tilojen luovuttamisen eteenpäin tai tilan ja tontin kehittämisen muuhun tarkoitukseen. Vapautuvien tilojen luovutuksen yksityiskohdista tulee neuvotella tilakeskuksen kanssa.

Strategialinjausten saavuttamiseksi tilankäytön tehokkuudelle on asetettu seuraavat kaupunkitasoiset mittarit:

- tilojen kokonaispinta-ala (hkm²)
- tilojen pinta-alan kehitys suhteessa asiakas (asukas) määriin ja

4.4.2016

- toimipisteiden määrä
- pinta-ala/työntekijä hallintotiloissa
- myös muita toimintaan soveltuvia mittareita voidaan esittää.

Hallintokuntien tulee esittää omaan toimialaansa soveltuva tilankäytön tehokkuuden mittari myös talousarvioehdotuksen tekstiosaan liittyvässä taulukossa (Liite 2). Mittareiden toteutumista tullaan seuraamaan talousarviovuoden aikana talouden ja toiminnan seurantaraportoinnin yhteydessä.

8.6 Investointiosa

Hallintokuntien tulee valmistella osana talousarvioehdotusta 10-vuotinen suunnitelma vuosien 2017–2026 investoinneista. Kaupungin 10-vuotisen investointiohjelman suunnittelun lähtökohtana on strategiaohjelman mukainen vuosittainen 435 milj. euron investointitaso ja vuodelle 2016 tehty 15 milj. euron tasokorotus uusien asuinalueiden ja asuinrakentamisen edellyttämiin investointeihin sekä vuotuinen kokonaistason tehty indeksitarkistus. Kokonaisuun sisältyvät raamitasot ovat lähtökohdiltaan vuoden 2016 talousarvion liitteenä olevan 10-vuotisen investointiohjelman mukaisia. Merkittävimmät talousarvion hyväksyminen jälkeen tulleet toimintaympäristön muutokset on otettu huomioon raamitasoja määriteltäessä.

Tonttien ja rakennusten myyntitavoitteet on säilytetty ennallaan velkaantumisen hillitsemiseksi.

Investointiraami vuodelle 2017 on 466 milj. euroa.

Tämän lisäksi kokonaisinvestointeihin sisältyy lähiörahastosta rahoitettavia hankkeita 5 milj. euroa vuodessa. Kokonaisinvestointitaso on yhteensä 471 milj. euroa.

8.6.1 Investointiehdotukset

Talousarviovuoden 2017 osalta virastojen investointiesitykset tulee tehdä luvussa 3 olevaan raamiin. Liitteessä 12 on esitetty investointiraami 2017 ja alustavat investointitasot vuosille 2018–2026. Investointiohjelman vuodet 2018–2026 tulee esittää alustavina.

Virastot ja liikelaitokset tekevät vuodesta 2017 alkaen hallintokunnan talousarvioehdotuksen investointiohjelmiseen Tasku – taloussuunnittelujärjestelmään. Järjestelmän käyttöön järjestetään koulutusta kevään 2016 aikana. Investointiohjelma tulee laatia siten, että kaikki kokonaiskustannuksiltaan yli 1 milj. euron (arvonlisäveroton hinta) kohteet on esitetty hankkeittain.

4.4.2016

Tilahankkeet

Jokaisen investointihankkeen yhteydessä on esitettävä selvitys, onko hanke toteutettavissa sitovan investointi- ja toimintamenoraamin puitteissa sekä toteuttaako hanke strategiaohjelmassa asetettua tavoitetta siitä, ettei kokonaistoimitilojen kokonaispinta-alan määrä kasva strategiakaudella. Lisäksi on esitettävä selvitys siitä, että toteuttaako hanke strategiassa tuottavuudelle, tilatehokkuudelle ja eläköitymiseen varautumiselle asetetut tavoitteet.

Tavoitteena on palveluverkon kokonaiskustannusten pienentäminen. Tilakustannusten osuutta palvelujen kustannuksista pienennetään.

Mikäli päädytään tilojen peruskorjaukseen, muutostöihin tai uudisrakentamiseen, toimitaan seuraavasti:

- Ne lauta- ja johtokunnat, joiden tilahankkeet tulevat tilakeskuksen toteutukseen, tekevät omat hanke-ehdotuksensa tilakeskukselle, joka kokoaa rakentamishjelmaehdotuksen kaikista tilakeskuksen toteutukseen tulevista hankkeista ja esittää sen kiinteistölautakunnan kautta kaupunginhallitukselle ottamalla huomioon mahdolliset vaihtoehtoiset kokonaistaloudellisimmat tilaratkaisut, talonrakennusinvestoinneille asetetut taloudelliset raamit ja kokonaistoimitilamäärälle asetetut tavoitteet.
- Hallintokunnat varautuvat omien hankkeidensa aiheuttamiin vuokramenoihin hankesuunnitelmassa tai tarveselvityksessä esitetyn tai tilakeskuksen ilmoittamien vuokrien mukaisesti.
- Tilakeskus ilmoittaa rakentamishjelman mahdollisten muutosten aiheuttamat aikataulu- ja vuokramuutokset hallintokunnille viipymättä ja viimeistään heinäkuun loppuun mennessä. Myös tilahankkeiden muut käyttötalousvaikutukset on selvitettävä ja otettava huomioon käyttömenoissa.

Kaikista yli 1,0 milj. euron (arvonlisäveroton hinta) hankkeista on esitettävä kustannusarvio, arvioitu rakentamisen aloitus- ja valmistumisaika (kk/vv), määrärahojen käyttö ennen vuotta 2016, käytettävissä olevat määrärahat vuonna 2016 sekä seuraavien vuosien arvioitu rahantarve. Arvion tulee perustua hankkeen viimeisimpään kustannusennusteeseen tai realistiseen hankkeen laajuuden perusteella laskettuun arvioon. Määrärahavaraukset tehdään ilman arvonlisäveroa.

Taloussuunnitelmakaudelle voidaan yleensä ottaa vain sellaisia uudisrakentamishankkeita, joista on tehty tilahankkeiden käsittelyohjeiden (Khs 14.12.2015) tarkoittama tarveselvitys.

4.4.2016

Hankkeet asetetaan tärkeysjärjestykseen. Ensisijaisia ovat tällöin turvallisuuden ja terveellisuuden kannalta välttämättömät ja ylläpitokustannuksia pienentävät, energiatehokkuutta parantavat peruskorjaushankkeet, joiden pitkäaikainen tarve palveluverkossa on varmistettu. Uudishankkeista etusijalla ovat palvelujen kokonaisuksittain vähentävät korvaavat hankkeet, joissa tavoitteiden mukainen tilankäyttö tehostuu ja uusien asuntoalueiden toteuttamisen edellyttämät välttämättömät hankkeet.

Talousarvio- ja taloussuunnitelmaehdotukseen sisällytettävien rakennushankkeiden valmisteluajataulu on esitetty ohjeiden kohdassa 9.

Infrarakentaminen

Infrastruktuurin rakentaminen eritellään hankkeittain. Hankkeiksi katsotaan yhtä kaupunginosaa tai osa-aluetta koskevat järjestelyt kuitenkin siten, että kaikki yli 1,0 milj. euron (arvonlisäveroton hinta) työkohteet tulee erotella omiksi hankkeikseen ao. kaupunginosan yhteydessä. Hankkeiden tärkeysjärjestyksessä etusijalla ovat kohteet, joiden toteuttamiseen kaupunki on sitoutunut sopimuksin. Uusien asunto- ja työpaikka-alueiden investoinnit tulee esittää myös alueittain. Alueiden tärkeysjärjestyksessä otetaan huomioon investointien välttämättömyys ja vaikuttavuus erityisesti asumisen ja siihen liittyvän maankäytön toteutusohjelman sekä elinkeinoelämän edellytysten parantamisen kannalta.

HKL-liikelaitoksen investoinnit tulee yhteen sovittaa muun infrarakentamisen kanssa.

Suurista liikennehankkeista tehdään kannattavuustarkastelut sekä arvioidaan vaikutukset kaupungin toimintamenoihin.

Vuoden 2016 aikana laaditaan liikennehankkeiden käsittelyohjeet, jossa täsmennetään mm. liikennehankkeiden päätösvaltarajat ja kuvataan päätösvaiheet sekä esitetään malli liikennehankkeiden (mukaan lukien HKL-liikelaitoksen hankkeet) ohjaukseksi ja vaikutusten arvioimiseksi kaupungin toimintamenoihin.

Irtain omaisuus

Irtaimen omaisuuden määrärahojen budjetoinnin lähtökohtana on hallintokuntakohtainen raami.

Irtaimen omaisuuden ehdotus tehdään eriteltynä laskentataulukon mukaisesti (malli liite 8).

8.6.2 Kunnan liikelaitosten investoinnit

4.4.2016

Kunnan liikelaitokset tekevät myös investointisuunnitelman talousarviovuodelle 2017 ja vuosille 2018-2026 edellisen kohdan mukaisesti. HKL-liikelaitoksen kokonaisinvestointitaso (liite 11) perustuu investointiohjelmakaudella 2017-2026 vuoden 2016 talousarvion liitteenä olevan 10-vuotisen investointiohjelmakauden kokonaisinvestointitasoon. Liikelaitoksen rahoituslaskelmassa esitetään, miten investoinnit on tarkoitus rahoittaa.

8.6.3 Pysyvien vastaavien hyödykkeet

Kunnan pysyviä vastaavia ovat tulon tuottamisen tarkoituksesta riippumatta aineettomat ja aineelliset hyödykkeet, jotka vaikuttavat jatkuvasti tuotannontekijöinä useana tilikautena sekä toimialasijoittamisen osakkeet ja osuudet ja muut sijoitukset (Yleisohje kunnan ja kuntayhtymän taseen laatimisesta). Pysyvien vastaavien hyödykke hankitaan investointiosan määrärahoilla.

Jos hyödykkeen arvonnlisäveroton hankintahinta alittaa 10 000 euroa (pienhankinta), voidaan hankintameno¹ kirjata kokonaisuudessaan hankintatilikauden kuluksi. Hankinta tehdään tällöin käyttötalousosan määrärahoilla.

Jos kerralla hankitaan useampia alle 10 000 euron arvoisia hyödykkeitä, jotka yhdessä muodostavat toiminnallisen kokonaisuuden ja yhdessä ylittävät 10 000 euron rajan, on näissä tapauksissa kysymyksessä pysyvien vastaavien hyödykkeiden hankinta. Nämä hankitaan investointiosan määrärahoilla ja aktivoidaan taseeseen.

Rakennusten korjausten, myös ulkopuolisiin vuokratiloihin tehtävien korjausten, osalta on ratkaisevaa, lisääkö korjaus rakennuksen arvoa, jolloin korjaus on poistonalaista ja rahoitetaan investointimäärärahoilla. Kunnossapitoluonteiset vuosikorjaukset eivät ole poistonalaista ja ne rahoitetaan käyttötalousosan määrärahoilla hankkeen ja niihin liittyvien hankintojen kustannuksista riippumatta.

8.6.4 Hintataso

Rakennusinvestointien arvioinnissa käytetään valtiovarainministeriön alkuvuoden 2016 ennusteen mukaista vuoden 2017 rakennuskustannusindeksin lukuarvoa 143,0 (2000=100).

8.7 Talousarvioaloitteet

---

¹ Hankintameno on luetaan hyödykkeen hankinnasta ja valmistuksesta aiheutuneet muuttuvat menot. Jos hyödykkeen hankintaan ja valmistukseen liittyvien kiinteiden menojen määrä on olennainen hyödykkeen hankinnasta aiheutuneisiin muuttuviin menoihin verrattuna, saadaan myös niiden osuus lukea osaksi hankintamenoa.

Hyödykkeen hankintameno saadaan lukea myös hyödykkeen valmistamiseen kohdistettavissa olevan lainan korkomenot valmistusajalta. Aktivoinnin edellytyksenä on, että korkomenojen määrä tarkasteltuna yhdessä edellä mainittujen kiinteiden menojen kanssa on olennainen hyödykkeen hankinnasta aiheutuneisiin muuttuviin menoihin verrattuna

4.4.2016

Lauta- ja johtokuntien on käsiteltävä talousarvioaloitteista annettavat lausunnot samanaikaisesti talousarvioehdotusten kanssa. Lausunnoissa on selvitettävä, miten aloitteessa esitetyt toimenpiteet on otettu huomioon talousarvioehdotuksessa.

Lausunnossa on yksiselitteisesti mainittava, kuinka paljon aloitteessa esitetty toimenpide lisää/vähentää määrärahojen tarvetta ja onko nämä sisällytetty hallintokunnan talousarvioehdotukseen. Vastaavasti toimenpiteen vaikutukset suoritemääriin on ilmoitettava ja sisältyvätkö nämä muutokset talousarvioehdotukseen.

9 MUUT OHJEET

9.1 Muodollinen asu ja määräajat

9.1.1 Muodollinen asu

Talousarvio- ja taloussuunnitelmaehdotus

Käyttötalouden talousarvio- ja taloussuunnitelmaehdotus laaditaan hallintokunnan omalle tulosteelle tuloslaskelmamuotoon liitteen 3 mukaisesti. **Perustelutekstit esitetään liitteessä 2 olevan mallin mukaisesti.**

Liitteessä 2 olevaa otsikointia noudatetaan perusteksteissä. Alaotsikoihin (esim. kilpailuttaminen) sisällytetään tekstejä sellaisista hankkeista ja toimenpiteistä, jotka ovat kaupunkitasoisesti merkittäviä.

Investointiehdotuksista esitetään sivuilla 51–54 mainitut tiedot.

Menojen ja tulojen erittelyt perusteluineen vuosille 2016–2018 laaditaan erillisiä liitteitä käyttäen.

Lisäksi toimitetaan luettelo voimassa olevista maksuista ja taksoista vahvistamisperusteineen.

Talousarvion liitteinä toimitetaan myös sivuilla 32–51 mainitut suunnitelmat, luettelot ja laskelmat.

Talousarvion eurotiedot ja suorit tiedot syötetään Tasku-järjestelmään 26.5.2016 mennessä. Tasku-järjestelmään tuotetaan henkilöstön palkkatiedot Hijatista ja tilavuokratiedot Haltia-järjestelmästä maaliskuun tilanteesta.

Sisäisten erien syöttö tulisi olla tehtynä 30.4.2016 mennessä.

Tarkemmat ohjeet lähetetään hallintokunnille erikseen. Koulutus järjestelmän käytön toteutetaan maaliskuun aikana.

4.4.2016

Ehdotusten tarkkuus

Ehdotuksissa luvut esitetään tuhansina euroina. Yksikkötuotot ja -kustannukset ilmoitetaan euroina.

Toimitettava aineisto

Kaupunginkanslian talous- ja suunnitteluosasto avaa keskitetysti virastoille ja liikelaitoksille AHJOn diaarinumerot, joille kukin virasto ja liikelaitos tekevät oman esityksensä kaupunginhallitukselle (hallintokuntaohjaukset diaarinumerot liitteenä 13). Kun lauta- tai johtokunta on tehnyt päätöksen talousarvioehdotuksesta, lähetetään tieto AHJOn tehtäväpyynnöllä talous- ja suunnitteluosaston johtavalle suunnittelijalle Ari Hietamäelle. Lisäksi koko aineisto lähetetään määräpäivään 26.5.2016 mennessä sähköpostiosoitteeseen kanslia.talousarvio@hel.fi. Paperiversioita ei enää toimiteta.

Talousarvio- ja taloussuunnitelmaehdotuksen keskeinen liiteaineisto käsitellään lauta- ja johtokunnissa.

Lisäksi lauta- ja johtokuntien ehdotus talousarviokirjaan tuleviksi perusteluteksteiksi suoritetaulukoineen, luettelo lakkautettavista viroista lähetetään rtf-tallennusmuodossa sekä henkilöstöresurssisuunnitelma-taulukko, tilaresurssisuunnitelma ja irtaimen omaisuuden perushankintoja erittelevä taulukko sähköpostin (kanslia.talousarvio@hel.fi) liitetiedostona talous- ja suunnittelukeskuksen taloussuunnittelu- ja varainhallintaosastolle.

9.1.2 Määräajat

Lauta- ja johtokunnat	Talousarvio- ja taloussuunnitelmaehdotuksen investointimenot (niiltä osin kuin on kysymys toisen lautakunnan käyttöön osoitettavista määrärahoista)	17.4.2016
	Talousarvio- ja taloussuunnitelmaehdotus (liitteineen)	26.5.2016
	Ehdotus talousarviokirjassa esitettäväksi hallintokunnan perustelutekstiksi	26.5.2016
	Lausunnot talousarvioaloitteista (käsiteltävä yhdessä talousarvioehdotusten kanssa)	26.5.2016
	Lausunnot avustusanomuksista	5.6.2015
	- niistä yhteisöistä, jotka on lueteltu vuoden 2016 talousarvion avustusliitteessä (talousarvion liite 1), ja joille esitetään avustusta yli 170 000 euroa vuodelle 2017 sekä mahdollisista uusista hakijoista	
	Hallintokuntien (lauta- ja johtokuntien hyväksymät) tila- ja hanke-ehdotukset vuodelle 2017 ja vuosille 2018–2021	välittömästi

4.4.2016

---

	ajoittuvista rakennushankkeista tilakeskukselle (hallintokunnat, joiden tilahankkeet tulevat tilakeskuksen toteutukseen)	
Virastot ja liikelaitokset	Lopullisiin päätöksiin perustuvat muutokset käyttötalouden ja investointimenoihin sekä luetteloon virkojen ja toimien määrästä	välittömästi muutosten ta-pahduttua
	Alkuperäiseen talousarvioehdotukseen sisältyviä määrärahoja koskevat välttämättömiksi osoittautuneet muutokset ja tarkistusilmoitukset sekä pakottavissa poikkeus-tapauksissa myös ehdotukset sellaisista kokonaan uusista määrärahoista, joita ei ole voitu ottaa huomioon alkuperäisessä talousarvioehdotuksessa (esitykset on vietävä lauta- tai johtokunnalle tiedoksi)	esitettävä ta-lousarvioneu-votteluissa elokuussa

Aikataulusta ja käsittelyistä tehtävät ilmoitukset

Virastojen ja liikelaitosten tulee ilmoittaa välittömästi lauta- ja johtokunnille suunniteltu talousarvioehdotuksen käsittelyaikataulu rahoitusjohtajalle.

Niiden lauta- ja johtokuntien kokousten, joissa käsitellään vuoden 2017 talousarvio- ja taloussuunnitelmaehdotusta vuosiksi 2017–2019 esityslista liitteineen lähetetään rahoitusjohtajalle.

9.2 Tiedustelut ja lisäohjeet

Kaupunginkanslian talous- ja suunnitteluosasto avustaa tarvittaessa virastoja ja liikelaitoksia talousarvio- ja taloussuunnitelmaehdotusten laatimiseen liittyvissä kysymyksissä.

Kaupunginkanslian talous- ja suunnitteluosaston vastuuhenkilöt vastuualueineen:

Nimi	Puhelin	Vastuualue
Rahoitusjohtaja Tuula Saxholm	310 36250	Yleiset kysymykset
Talousarviopäällikkö Matti Malinen	310 36277	Yleiset kysymykset
Tietotekniikkapäällikkö Markku Raitio	310 36396	Tietotekniikkaa koskevat kysymykset

4.4.2016

Nimi	Puhelin	Vastuualue
Strategiapäällikkö Marko Karvinen	310 36257	Kaupungin hallinnon kehittämistä ja kaupungin strategioita koskevat kysymykset
Johtava suunnittelija Ari Hietämäki	310 36567	Yleiset kysymykset sekä pääluokka 1 (lukuun ottamatta kunnan liikelaitosta)
Erytysuunnittelija Mari Rajantie	310 25707	Talousspalvelukeskus, palvelukeskus sekä hankintakeskus, tukkutori, pelastuslaitos ja ympäristökeskus pääluokasta 2 ja Oiva-akatemiat
Erytysuunnittelija Katja Rimpilä	310 36256	Pääluokka 3
Erytysuunnittelija Tero Niininen	310 25915	Pääluokka 4 (lukuun Oiva-akatemiat)
Hankepäällikkö Juha Viljakainen	310 36276	Rakennusvirasto ja rakentamispalvelut sekä investoinnit lukuun ottamatta liikelaitoksia
Kehittämisisinööri Ville Vastamäki Suunnitteluinsinööri Saara Kanto	310 25902	Kiinteistövirasto ja Att pääluokasta 5
	310 25531	Liikennelaitos, kaupunkisuunnitteluvirasto ja rakennusvalvontavirasto
Controller Pia Halinen	310 25718	Avustukset

VUODEN 2016 TALOUSARVION NETTOBUDJETOIDUT YKSIKÖT

ICT Palvelukeskus
Helsingin kaupungin tukkutori
Hankintakeskus
Yleisten töiden lautakunta ja rakennusvirasto,
HKR-Rakennuttaja
Rakentamispalvelu
Apotti

Kaupungin taidemuseo
Kulttuuritoimi, Savoy-teatteri
Kaupunginmuseo
Orkesteritoiminta, Käyttövarat
Korkeasaaren eläintarha
Liikuntatoimi

Kiinteistölautakunta ja -virasto, Tilakeskus
Asuntotuotantotoimisto
Rakennusvalvontavirasto

TALOUSARVION PERUSTELUTEKSTIN RAKENTEEN MALLI

Talousarvio 2017 ja taloussuunnitelma 2017–2019

Viraston toimintaympäristön muutokset

- Toimintaympäristön muutosten vaikutukset 2017 talousarvioon
- Arvio palvelujen kysynnän ja tuotantotapojen kehityksestä 2017–2019
- Kilpailuttaminen
- Riskienhallinta

Kaupungin strategiaohjelma viraston toiminnassa

- Strategiaohjelman toteuttaminen viraston toiminnassa (*mm. selite miten sitovat tavoitteet kytkeytyvät strategiaohjelmaan*)
- Viraston henkilöstösuunnitelma 2017–2019
- Viraston tilankäyttösuunnitelma 2017–2026
- Talousarvion vaikutus strategiaohjelman talousmittareiden edistämiseen (*sanallinen selvitys kuinka viraston toiminta edistää alla mainittujen tavoitteiden toteuttamista*)
  - ”Helsingin muita kuntia korkeammat palvelujen yksikkökustannukset lähenevät muiden suurimpien kaupunkien keskiarvoa”
  - ”Helsingin kuntakohtainen yhteisöveron jako-osuus pysyy yli 20 % tasolla valtuustokaudella 2013–2016”
  - ”Helsingin asukkaisten verotettavat ansiotulot/asukas nousevat muita Helsingin seudun kuntia nopeammin”

Tietotekniikan hyödyntäminen ja sähköinen asiointi

- Tietotekniikkaohjelman toteuttaminen
- Sähköisen asiointin kehittämishankkeet

Talousarvion seurannassa tarkasteltavat tavoitteet

- Sitovat toiminnantavoitteet
- Muut toiminnan tavoitteet
- Energiatehokkuutta ja ympäristöä koskevat tavoitteet
- Määrä- ja taloustavoitteet
  - Tuottavuuden toteutuminen 2015–2019
  - Tilankäytön tehokkuuden toteutuminen 2015–2019

Määrä- ja taloustavoitteet (Taulukkomalli)

	2015	2016	enn 2016	2017	2018	2019
Suoritettavoitteet						
Opetustuntien määrä	149	151	152	162	163	163
Tehokkuus/taloudellisuus						
Käyttöaste %	83	83	83	82	80	80
Menot €/asukas	150	120	125	150	125	125
Toiminnan laajuustiedot						
Sairaankuljetushälytyksiä	34 520	35 200	34 520	35 000	36 000	36 000
Oppilaiden lukumäärä	4 600	5 000	5 200	1 200	6 300	6 300
Kaupungin maaomaisuus, ha	520	530	520	530	520	520
Kunnossapidetty puistoala, ha	1 495	1 520	1 596	1 665	1 773	1 773
Resurssit						
Henkilöstön määrä	12	15	12	13	10	10
Tilat, m ²	100	100	95	95	95	95

Tuottavuusmittari (Taulukkomalli)

	2015	2016	enn 2016	2017	2018	2019
Suomenkielinen perusopetus ja lukiokoulutus – Finsk grundläggande utbildning och gymnasieutbildning	93	93	93	93		
Esi- ja perusopetus – Förskola och grundläggande utbildning	92	92	92	92		
Lukiokoulutus – Gymnasieutbildning	94	94	94	96		
Aikuislukiokoulutus – Vuxengymnasieutbildning	104	104	130	126		
Ruotsinkielinen perusopetus ja lukiokoulutus – Svensk grundläggande utbildning och gymnasieutbildning	94	94	94	95		
Esi- ja perusopetus – Förskola och grundläggande utbildning	89	89	89	91		
Lukiokoulutus – Gymnasieutbildning	93	93	93	94		
Aikuislukiokoulutus – Vuxengymnasieutbildning	141	141	142	143		
Ammatilliset oppilaitokset – Yrkesläroanstalter	94	94	94	96		

Tuottavuus (2014=100)

Tilankäytön tehokkuuden mittari (Taulukkomalli)

	2015	2016	enn 2016	2017	2018	2019
Tilojen kokonaispinta-ala htm2	97,3	97,5	98	98	99	99
tilojen pinta-alamäärä (htm2) suhteessa asiakasmäärään	14,1	14,5	14,3	14,3	14,3	14,3
Hallintokunnan oma mittari	?	?	?	?	?	?

Taulukon luvut ovat esimerkinomaisia

KÄYTTÖTALOUSOSAN TAULUKKOMALLIT

PÄÄLUOKKA/LUKU/KOHTA²

	Käyttö Förbrukning	Talousarvio Budget	Ennuste Prognos	Ehdotus Förslag	Talousarvio Budget	Talous- suunnitelma Ekonomiplan	Talous- suunnitelma Ekonomiplan
	2015	2016	2016	2017	2017	2018	2019
	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €
Tulot yhteensä - Inkomster sammanlagt	25 056	30 344	26 305	28 876	28 879	28 879	30 679
Menot yhteensä - Utgifter sammanlagt	193 632	243 812	263 083	219 268	275 656	292 708	356 493
Toimintakate - Verksamhetsbidrag	-168 576	-213 468	-236 778	-190 392	-246 777	-263 829	-325 814
Poistot - Avskrivningar	3 543	7 254	4 595	7 238	7 238	7 238	7 238
Tilikauden tulos - Räkenskapsperiodens resultat	-172 119	-220 722	-241 373	-197 630	-254 015	-271 067	-333 052
Tilikauden ylijäämä (alijäämä) - Räkenskapsperiodens överskott (underskott)	-172 119	-220 722	-241 373	-197 630	-254 015	-271 067	-333 052
Muutos - Förändring, %							
Tulot - Inkomster		21,1	-13,3	-4,8	-4,8	0,0	6,2
Menot - Utgifter		25,9	7,9	-16,7	11,0	8,1	21,8

² Taulukon luvut ovat esimerkinomaisia

TULOSLASKELMAOSAN TAULUKKOMALLIT³

TULOSLASKELMA	Käyttö Förbrukning	Talousarvio Budget	Ehdotus Förslag	Talousarvio Budget	Talous- suunnitelma Ekonomiplan	Talous- suunnitelma Ekonomiplan
	2015 1 000 €	2016 1 000 €	2017 1 000 €	2017 1 000 €	2018 1 000 €	2019 1 000 €
Toimintatulot - Resultaträkning						
Myyntitulot - Försäljningsinkomster		174 887				
Maksutulot - Avgiftsinkomster		118 653				
Tuet ja avustukset - Understöd och bidrag		28 028				
Vuokratulot - Hyresinkomster		434 914				
Muut tulot - Övriga inkomster		24 557				
		781 039				
Valmistus omaan käyttöön - Tillverkning för eget bruk		89 783				
Toimintamenot - Omkostnader						
Palkat - Löner		-885 252				
Henkilösivumenot - Lönebikostnader		-319 045				
Palvelujen ostot - Köp av tjänster		-988 086				
Aineet, tarvikkeet ja tavarat - Material, förnödenheter och varor		-131 295				
Avustukset - Understöd		-319 484				
Vuokrat - Hyror		-329 848				
Muut menot - Övriga utgifter		-31 580				
Toimintamenot yhteensä - Omkostnader sammanlagt		-3 004 590				
Toimintakate - Verksamhetsbidrag		-2 133 768				
Verotulot - Skatteintäkter		2 057 664				
Valtionosuudet - Statsandelar		-65 700				
Rahoitustulot ja -menot - Finansieringsinkomster och -utgifter						
Korkotulot - Ränteinkomster		83 092				
Muut rahoitustulot - Övriga finansieringsinkomster		80 509				
Korkomenot - Ränteutgifter		-46 500				
Muut rahoitusmenot - Övriga finansieringsutgifter		-10 025				
Vuosikate - Årsbidrag		-34 728				
Poistot - Avskrivningar		-153 271				
Satunnaiset tulot - Extraordinära inkomster		33 634				
Tilikauden tulos - Räkenskapsperiodens resultat		-154 365				
Poistoeron muutos - Förändring i avskrivningsdifferens		0				
Varausten muutos - Förändring i reserveringar		0				
Rahastojen lisäys - Ökning av fonder		0				
Rahastojen vähennys - Minskning av fonder		20 400				
Tilikauden ylijäämä (alijäämä) - Räkenskapsperiodens överskott (underskott)		-133 965				

³ Taulukon luvut ovat esimerkinomaisia

7 TULOSLASKELMAOSA

	Käyttö Förbrukning	Talousarvio Budget	Ehdotus Förslag	Talousarvio Budget	Talous- suunnitelma Ekonomiplan	Talous- suunnitelma Ekonomiplan
	2015	2016	2017	2017	2018	2019
	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €
Tulot - Inkomster		2 141 211				
Menot - Utgifter		280 185				
Netto		1 861 026				
Muutos - Förändring, %						
Tulot - Inkomster		-14,0				
Menot - Utgifter		-35,4				

7 01 Toiminnan rahoitus

	Käyttö Förbrukning	Talousarvio Budget	Ehdotus Förslag	Talousarvio Budget	Talous- suunnitelma Ekonomiplan	Talous- suunnitelma Ekonomiplan
	2015	2016	2017	2017	2018	2019
	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €
Tulot - Inkomster		1 966 013				
Menot - Utgifter		108 405				
Netto		1 857 608				
Muutos - Förändring, %						
Tulot - Inkomster		-13,7				
Menot - Utgifter		-25,7				

7 01 01 Verotulot

	Käyttö Förbrukning	Talousarvio Budget	Ehdotus Förslag	Talousarvio Budget	Talous- suunnitelma Ekonomiplan	Talous- suunnitelma Ekonomiplan
	2015	2016	2017	2017	2018	2019
	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €
Tulot - Inkomster		1 966 013				
Menot - Utgifter		0				
Netto		1 966 013				
Muutos - Förändring, %						
Tulot - Inkomster		-13,7				
Menot - Utgifter		0,0				

Talousarviokohtaan sisältyvät seuraavat määrärahat ja tulor-
 viot alakohdittain:

	Käyttö Förbrukning	Talousarvio Budget	Ehdotus Förslag	Talousarvio Budget	Talous- suunnitelma Ekonomiplan	Talous- suunnitelma Ekonomiplan
	2015	2016	2017	2017	2018	2019
	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €
Tulot - Inkomster						
01 Kunnan tulovero - Kommunens inkomstskatt		1 500 000				
02 Osuus yhteisöveron tuotosta - Andel av intäkterna från samfundsskatten		357 113				
03 Kiinteistövero - Fastighetsskatt		108 000				
04 Koiravero - Hundskatt		900				

INVESTOINTIOSAN TAULUKKOMALLIT

8 INVESTOINTIOSA

	Käyttö Förbrukning	Talousarvio Budget	Ehdotus Förslag	Talousarvio Budget	Talous- suunnitelma Ekonomiplan	Talous- suunnitelma Ekonomiplan
	2015	2016	2017	2017	2018	2019
	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €
8 Investointiosa - Investeringdelen						
Tulot - Inkomster		74 076				
Menot - Utgifter		392 481				
Netto		-318 405				
Muutos - Förändring, %						
Tulot - Inkomster		-4,9				
Menot - Utgifter		23,0				

8 01 Kiinteä omaisuus - Fast egendom

	Käyttö Förbrukning	Talousarvio Budget	Ehdotus Förslag	Talousarvio Budget	Talous- suunnitelma Ekonomiplan	Talous- suunnitelma Ekonomiplan
	2015	2016	2017	2017	2018	2019
	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €
801						
Tulot - Inkomster		73 000				
Menot - Utgifter		49 160				
Netto		23 840				
Muutos - Förändring, %						
Tulot - Inkomster		-5,8				
Menot - Utgifter		29,3				

	Käyttö Förbrukning	Talousarvio Budget	Ehdotus Förslag	Talousarvio Budget	Talous- suunnitelma Ekonomiplan	Talous- suunnitelma Ekonomiplan
	2015	2016	2017	2017	2018	2019
	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €
Tulot - Inkomster						
52 Kiinteän omaisuuden myynti - Försäljning av fast egendom		53 000				
54 Kamppi-Töölönlahti-alueen tonttien myynti - Försäljning av tomter i Kampen-Tölöviken		20 000				
Menot - Utgifter						
01 Kiinteistöjen ostot ja lunastukset, Khn käytettäväksi - Köp och inlösen av fastigheter, till Stns disposition		2 000				
02 Esirakentaminen, täyttötyöt ja alueiden käyttöönoton edellyttämät toimenpiteet, Khn käytettäväksi - Grundberedning, utfyllnadsarbeten och åtgärder i anslutning till ibruktagande av områden, till Stns disposition		33 520				
Utelan kanava - Nybondskanalen		0				
Arabianrannan esirakentaminen - Grundberedning i Arabiastranden		19 650				

RAHOITUSOSAN TAULUKKOMALLIT⁴

RAHOITUSLASKELMA

	Käyttö Förbrukning	Talousarvio Budget	Ehdotus Förslag	Talousarvio Budget	Talous- suunnitelma Ekonomiplan	Talous- suunnitelma Ekonomiplan
	2015	2016	2017	2017	2018	2019
	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €
Toiminnan rahavirta - Kassavirta i verksamheten						
Tulorahoitus - Inkomstfinansiering						
Vuosikate - Årsbidrag		5 287				
Satunnaiset erät - Extraordinära poster		74 076				
Tulorahoituksen korjauserät - Korrektivposter i inkomstfinansieringen		-92 464				
Investointien rahavirta - Kassavirta för Investeringarnas del						
Investointimenot - Investeringar		-392 481				
<i>Ylitysoikeus - Överskridningsrätter</i>		0				
Rahoitusosuudet investointimenoihin - Finansieringsandelar i investeringar		876				
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot - Försäljningsinkomster av tillgångar bland bestående aktiva		73 200				
Toiminnan ja investointien rahavirta - Verksamhetens och investeringarnas kassavirta		-331 506				
Rahoituksen rahavirta - Kassavirta för finansieringens del						
Antolainauksen muutokset - Förändringar i utlåningen						
Antolainasaamisten lisäykset - Ökningar i lånefordringar		-16 001				
Antolainasaamisten vähennykset - Minskningar i lånefordringar		45 917				
Lainakannan muutokset - Förändringar i lånen						
Pitkäaikaisten lainojen lisäys - Ökning av långfristiga lån		59 942				
Pitkäaikaisten lainojen vähennys - Minskning av långfristiga lån		-59 942				
Rahoituksen rahavirta - Kassavirta för finansieringens del		29 916				
Peruspääoman sijoitus liikennelaitoksen peruspääomaan - Placering av grundkapital i trafikverkets grundkapital		-29 767				
Pääoman siirto Helsingin Energian pääomasta - Kapitalöverföring från Helsingfors Energis kapital		0				
Toimintapääoman muutos - Förändring i rörelsekapitalet		-331 357				

⁴ Taulukon luvut ovat esimerkinomaisia

9 RAHOITUSOSA

	Käyttö Förbrukning	Talousarvio Budget	Ehdotus Förslag	Talousarvio Budget	Talous-suunni- telma Eko- nomiplan	Talous-suunni- telma Eko- nomiplan
	2015	2016	2017	2017	2018	2019
	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €
Tulot - Inkomster		101 383				
Menot - Utgifter		82 099				
Netto		19 284				
Muutos - Förändring, %						
Tulot - Inkomster		-57,3				
Menot - Utgifter		-36,8				

9 01 Pitkävaikutteinen rahoitus - Långfristig finansiering

	Käyttö Förbrukning	Talousarvio Budget	Ehdotus Förslag	Talousarvio Budget	Talous-suunni- telma Eko- nomiplan	Talous-suunni- telma Eko- nomiplan
	2015	2016	2017	2017	2018	2019
	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €
Tulot - Inkomster		101 383				
Menot - Utgifter		82 099				
Netto		19 284				
Muutos - Förändring, %						
Tulot - Inkomster		-57,3				
Menot - Utgifter		-36,8				

9 01 02 Muu antolainaus, Khn käytettäväksi - Övrig långgivning, till Stns disposition

	Käyttö Förbrukning	Talousarvio Budget	Ehdotus Förslag	Talousarvio Budget	Talous-suunni- telma Eko- nomiplan	Talous-suunni- telma Eko- nomiplan
	2015	2016	2017	2017	2018	2019
	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €
Tulot - Inkomster		34 802				
Menot - Utgifter		14 918				
Netto		19 884				
Muutos - Förändring, %						
Tulot - Inkomster		-6,6				
Menot - Utgifter		0,0				

LIITE 6
4.4.2016

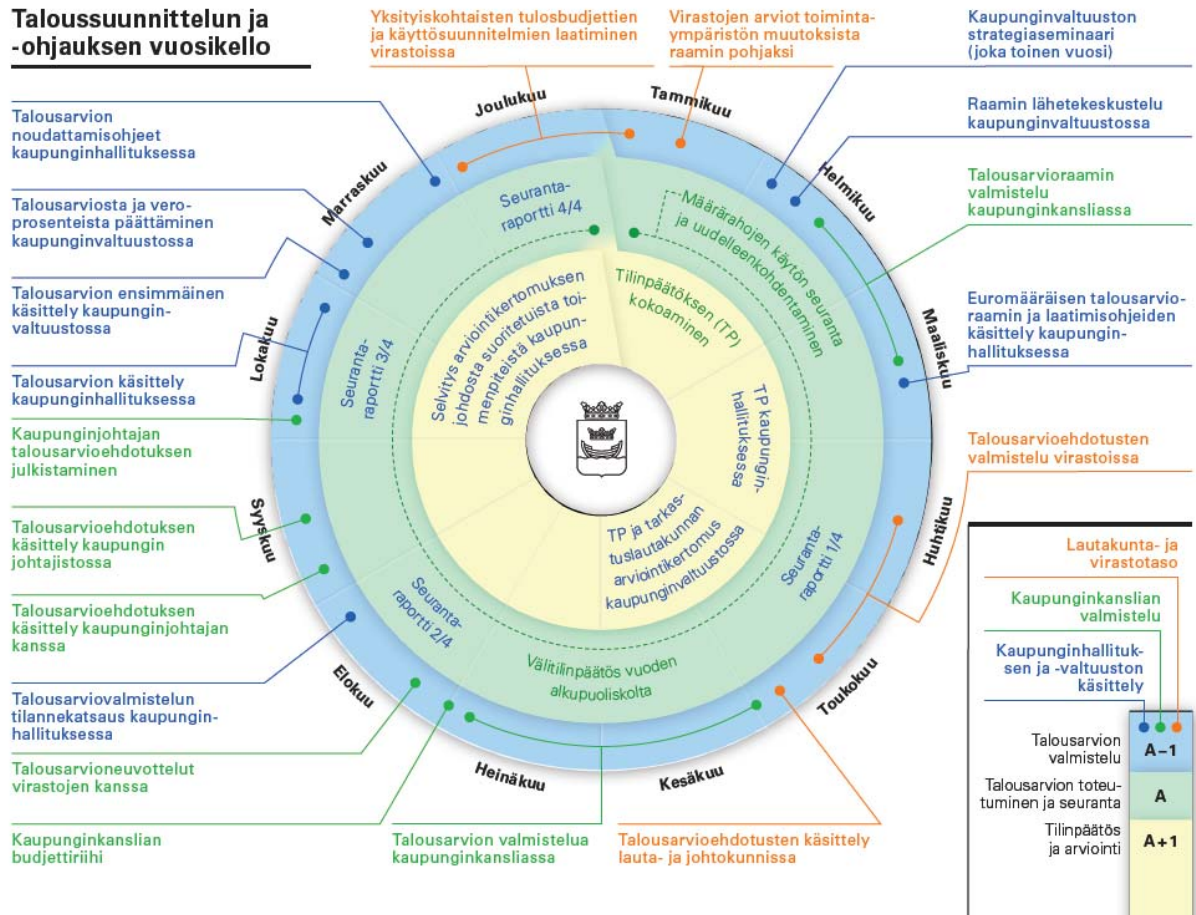
Talousarviokohtaan sisältyy seuraavat lainamäärärahat ja lainanlyhennykset alakohdittain:

Budgetmomentet omfattar följande låneanslag och amorteringar undermomentvis:

	Käyttö Förbrukning	Talousarvio Budget	Ehdotus Förslag	Talousarvio Budget	Talous-suun- nitelma Eko- nomiplan	Talous-suun- nitelma Eko- nomiplan
	2015	2016	2017	2017	2018	2019
	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €	1 000 €
Tulot - Inkomster						
52						
		101				
54		2 500				
55		19 273				
56		7 325				
57		1 880				
58		3 123				
59		600				
Menot - Utgifter						
01		4 204				
04		1 682				
05		40				
06		0				
20		0				
22		1 682				
25		0				

TALOUSSUUNNITTELUN JA -OHJAUKSEN VUOSIKELLO

Taloussuunnittelun ja -ohjauksen vuosikello

Tietotekniikan käyttömenot taloussuunnitelmakaudella

Ilmoitetaan 1 000 euroina, täyttöohjeet erillisellä välilehdellä

Virasto	TA-luku	TA-kohta

	TAE 2017 1 000 €	TS 2018 1 000 €	TS 2019 1 000 €

IT-käyttömenot (pl. omat henkilöstökulut) yhteensä	0	0	0
---	----------	----------	----------

Hankekorteilla ilmoitetut omien IT-hankkeiden käyttömenot (ei pelkkiä laitehankintahankkeita) HUOM! Vastattava projektisalkunhallintavälineen hankekorttien mukaisia käyttömenoja			
--	--	--	--

Muut kuin hankekorteilla ilmoitetut it-käyttömenot yhteensä	0	0	0
Työasemat			
Palvelimet			
Lähiverkon aktiivilaitteet (kytkimet)			
Langattoman verkon tukiasemat			
IT- jatkuvat palvelut			
Perustietotekniikan tukipalvelut esim. lähituki (jos ostopalveluna)			
Konesali-palvelut			
Tietoliikennepalvelut			
IT -asiantuntijapalvelut			
Lisenssien ylläpito ja käyttöoikeudet			
Muut IT-kulut (jotka eivät sisälly ylläoleviin)			

TAULUKON KÄYTTÖ
Tietojen lisääminen
Tekstiä ja lukuja voidaan lisätä soluihin, jotka eivät ole lukittuja.
Rivien lisääminen
Rivejä voidaan lisätä tarpeen mukaan taulukossa osoitetussa kohdassa.
SISÄLLÖLLISET OHJEET
Täytetään vuosille 2017-2026 suunnitellut irtaimen omaisuuden perushankinnat (x 1000 euroa). Vuodet 2020-2026 suunnitellaan alustavasti.
Viraston nimi
TA-kohta: viraston TA-kohdan kaksi viimeistä numeroa
RAAMI 2017: Annettu virastokohtainen (TA-kohta) raami irtaimen omaisuuden perushankintaan (x 1000 euroa)
IRTAIMEN OMAISUUDEN PERUSHANKINNAT, MUUT KUIN IT-INVESTOINNIT
Tähän taulukon osaan täytetään irtaimen omaisuuden määrärahalta tehtäviä muita kuin IT-investointeja.
Kalusteet
Ilmoitetaan erilaiset kalustehankinnat, joista jaoteltuna merkittävimmät esim. osasto/toimisto/hankekokonaisuus/osahanke -tasolle.
Uudis- ja peruskorjauskohteiden irtainhankinnat tulee olla hankkeistettuna talousarvioehdotuksen hankkeiden mukaisesti.
Työkoneiden ja autojen hankinta
Ilmoitetaan työkoneet ja autojen erilaiset kalustehankinnat, joista jaoteltuna merkittävimmät tai usealle vuodelle jaksottuvat hankinnat.
Muut irtaimen hankinnat
Tähän kohtaan eritellään sellaiset irtaimen hankinnat, jotka eivät ole kalusteita, työkoneita, autoja tai IT-investointeja.
IT-INVESTOINNIT
IT-investoinneilla tarkoitetaan irtaimen omaisuuden määrärahalta tehtyjä tietotekniikkalaitteiden, järjestelmien ja ohjelmistolisenssien hankintoja.
Hankeorteilla ilmoitetut omat tietotekniikkahankkeiden investointimenot
investointimenot (ei pelkkiä laitehankintahankkeita) HUOM! Vastattava projektisalkunhallintavälineen hankekorttien mukaisia investointimenoja
Muut kuin hankeorteilla ilmoitetut IT-investoinnit
Ilmoitetaan viraston irtaimen omaisuuden määrärahalta hankkimat muut kuin hankeorteilla ilmoitetut it-investoinnit eriteltynä:
* Työasemat (pöytäkoneet, kannettavat, mobiililaitteet ja tulostimet)
* lisenssi- tai käyttöoikeushankintoihin käytettävä investointiraha
* järjestelmiin käytettävä investointiraha
* muut kuin ylläoleviin ryhmiin kuuluvat it-hankinnat investointirahoilla
IT-KÄYTTÖMENOT
It-käyttömenoilla tarkoitetaan tietotekniikkapalvelujen, järjestelmien, lisenssien ja laitteiden ylläpitoon sekä it-pienhankintoihin käytettävää käyttötalouden määrärahaa.
Hankeorteilla ilmoitetut omat tietotekniikkahankkeiden käyttömenot
Hankeorteilla ilmoitetut omien IT-hankkeiden käyttömenot (ei pelkkiä laitehankintahankkeita) HUOM! Vastattava projektisalkunhallintavälineen hankekorttien mukaisia käyttömenoja
Muut kuin hankeorteilla ilmoitetut IT-käyttömenot (pl. henkilöstömenot)
* käyttöpalveluihin ilmoitetaan laitteiden ja järjestelmien ylläpitoon ja käyttöön käytettävä käyttötalousraha
* Perustietotekniikan tukipalveluissa ilmoitetaan ulosmaksettavat helpdesk- ja it-tukipalvelujen menot
* Konesalipalveluissa ilmoitetaan palvelinhotellipalveluihin (mm. palvelimien valvonta, hallinta ja varmuuskopiointi) ja tallennuspalveluihin (esim. SAN) käytettävä käyttötalousraha
* Tietoliikennepalveluissa ilmoitetaan lähiverkkojen hallintaan, valvontaan, muutoksiin, muutoshallintaan, suunnitteluun ja dokumentointiin sekä tietoliikenneyhteyksien toteuttamiseen käytettävä käyttötalousraha
* It-asiantuntijapalveluihin ilmoitetaan konsultointi- ja asiantuntijapalveluihin käytettävä käyttötalousraha
* Lisenssien ja käyttöoikeuksien ylläpitoon käytettävä käyttötalousraha
* It-hankintoihin (laitteet, oheistuotteet) ilmoitetaan käytettävä käyttötalousraha
* Muihin IT-kuluihin ilmoitetaan loput käyttötalouden it-kulut, joita ei ole ilmoitettu muissa kohdissa
Lisätiedot: Juha Viljakainen Kanslia/taso puh. 09-310 36 276 , 050-324 5839

MALLI TILANKÄYTTÖOHJELMASTA

Talvikausi 2017-2026
VÄHÄKASVATUSVIRASTO

Käsitteen määrittely:		1-6v. Lapset, jotka on kunnallisessa päivähoitossa tai kerhotoiminnassa											
Miten ennakoidaan asiakasmäärän kehitys perustuu?		Väestöennuste, josta on otettu 0,2% kunnallisen päivähoitajan ja kerhotoiminnan asiakaslähtöisiä											
Vuosi	Käsitteen kuvaus	Käsitteen kuvaus	Käsitteen kuvaus	Käsitteen kuvaus	Käsitteen kuvaus	Väestöennuste				Hallintokunnan omat mittarit			
						1-6v. Lapset	1-6v. Lapset	1-6v. Lapset	1-6v. Lapset	1-6v. Lapset	1-6v. Lapset		
2012	Käsitteen kuvaus					200 000	200 000	200 000	200 000	200 000	200 000		
2013	Käsitteen kuvaus					200 000	200 000	200 000	200 000	200 000	200 000		
2014	Käsitteen kuvaus					200 000	200 000	200 000	200 000	200 000	200 000		
2015	Käsitteen kuvaus					200 000	200 000	200 000	200 000	200 000	200 000		
2016	Käsitteen kuvaus					200 000	200 000	200 000	200 000	200 000	200 000		
2017	Käsitteen kuvaus					200 000	200 000	200 000	200 000	200 000	200 000		
2018	Käsitteen kuvaus					200 000	200 000	200 000	200 000	200 000	200 000		
2019	Käsitteen kuvaus					200 000	200 000	200 000	200 000	200 000	200 000		
2020	Käsitteen kuvaus					200 000	200 000	200 000	200 000	200 000	200 000		
2021	Käsitteen kuvaus					200 000	200 000	200 000	200 000	200 000	200 000		
2022	Käsitteen kuvaus					200 000	200 000	200 000	200 000	200 000	200 000		
2023	Käsitteen kuvaus					200 000	200 000	200 000	200 000	200 000	200 000		
2024	Käsitteen kuvaus					200 000	200 000	200 000	200 000	200 000	200 000		
2025	Käsitteen kuvaus					200 000	200 000	200 000	200 000	200 000	200 000		
2026	Käsitteen kuvaus					200 000	200 000	200 000	200 000	200 000	200 000		

HKL-liikelaitoksen investoinnit vuosille 2017–2026 (milj. euroa)

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Yhteensä
Infrainvestoinnit, raitio- liikenne	31,7	51,5	76,4	73,0	87,8	50,0	21,6	20,4	10,4	15,0	437,8
Infrainvestoinnit, me- trolliikenne	30,3	16,9	11,3	18,1	9,8	9,7	7,6	7,7	9,7	10,2	131,3
Uudet raitiovaunut	33,3	32,7	28,7	26,1	35,0	35,0	20,0	30,0	41,6	20,0	302,4
Uudet metrovaunut	0,7	3,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	4,1
Muut investoinnit	37,9	35,7	47,8	53,1	47,5	22,0	26,0	25,6	20,5	7,5	323,5
	133,9	140,1	164,2	170,2	180,1	116,8	75,3	83,7	82,2	52,7	1 199,2

Kokonaisinvestointitaso on vuoden 2016 talousarvion ja taloussuunnitelman 2016–2018 liitteenä olevan HKL-liikelaitoksen 10-vuotisen investointiohjelman kokonaisinvestointitason suuruisen.

Investointiraami 2017 ja alustava 2018-2026 Investointiohjelma

		Raami 2017 1000 €	TS 2018 1000 €	TS 2019 1000 €	Alustava 2020 1000 €	Alustava 2021 1000 €	Alustava 2022 1000 €	Alustava 2023 1000 €	Alustava 2024 1000 €	Alustava 2025 1000 €	Alustava 2026 1000 €
8 Investointiosa	Tulot	141 694	141 400	140 570	140 570	140 570	140 570	140 570	140 570	140 570	140 570
	Menot	471 067	471 067	471 067	471 067	471 067	471 067	471 067	471 067	471 067	471 067
	Toimintakate	-329 373	-329 667	-330 497	-330 497	-330 497	-330 497	-330 497	-330 497	-330 497	-330 497
801 Kiinteä omaisuus	Tulot	100 000	100 000	100 000	100 000	100 000	100 000	100 000	100 000	100 000	100 000
	Menot	76 006	54 778	51 069	53 342	57 141	56 938	57 759	65 947	56 702	57 592
	Toimintakate	23 994	45 222	48 931	46 658	42 859	43 062	42 241	34 053	43 298	42 408
802 Talonrakennus	Menot	181 710	193 410	191 840	176 790	166 510	163 720	158 941	159 810	172 860	172 860
80205 Pelastustoimen rakennukset, pelk:n	Menot	610	1 220	2 430	5 700	2 800	3 400	1 800	1 000	2 000	2 000
803 Kadut, liikenneväylät ja radat	Menot	123 643	123 054	131 013	139 765	156 726	159 119	163 914	156 567	153 687	151 097
805 Väestönsuojat	Tulot	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
	Menot	1 014	2 624	4 477	5 074	3 349	2 537	2 537	3 552	3 477	3 477
	Toimintakate	-914	-2 524	-4 377	-4 974	-3 249	-2 437	-2 437	-3 452	-3 377	-3 377
806 Puistorakentaminen	Menot	8 916	10 407	11 216	10 224	12 214	12 031	12 163	11 910	12 425	14 125
807 Liikuntapaikat, liik:n käytettäväksi	Menot	10 344	9 844	9 844	9 844	9 844	9 844	9 844	9 844	9 844	9 844
808 Korkeasaaren eläintarha	Menot	2 581	2 581	2 581	4 128	4 987	6 115	5 121	2 653	2 454	2 454
809 Irtaimen omaisuuden perushankinta	Tulot	1 594	1 300	470	470	470	470	470	470	470	470
	Menot	55 192	53 548	50 997	53 870	50 884	50 854	50 846	50 842	49 676	49 676
	Toimintakate	-53 598	-52 248	-50 527	-53 400	-50 414	-50 384	-50 376	-50 372	-49 206	-49 206
80903 Tarkastusvirasto		0	0	0							
80906 Pelastustoimi		4 603	3 491	4000							
80907 Ympäristökeskus		123	154	150							
80910 Kaupunginkanslia		12 722	13 222	13222							
80911 Hankintakeskus		30	30	30							
80912 Rakennusvirasto		953	852	1000							
80913 Rakentamispalvelut		3 036	2 633	3300							
80914 Opetusvirasto		12 337	12 338	12400							
80917 Suomenkielinen työväenopisto		64	64	64							
80918 Ruotsinkielinen työväenopisto		46	46	46							
80919 Kirjasto		961	3 242	1200							
80920 Kulttuuritoimi		309	294	294							
80921 Kaupunginmuseum		100	100	100							
80922 Kaupungin taidemuseo		288	359	400							
80923 Korkeasaaren eläintarha		51	52	52							
80924 Nuorisotoimi		337	388	388							
80925 Liikuntatoimi		1 123	1 238	1100							
80926 Kaupunginorkesteri		126	86	86							
80929 Tietokeskus		32	32	32							
80932 Sosiaali- ja terveysvirasto		14 284	12 143	10000							
80933 Varhaiskasvatusvirasto		1 528	927	1175							
80935 Kaupunkisuunnittelutoimi		775	712	712							
80936 Kiinteistötoimi		771	771	771							
80937 Rakennusvalvonta		388	318	388							
80938 Asuntotuotantotoimisto		44	44	44							
80939 Helsingin kaupungin tukkutori		161	12	43							
821 Kuntayhtymät, kanslian käytettäväksi	Menot	130	130	130	130	130	130	130	130	130	130
	Toimintakate	-130	-130	-130	-130	-130	-130	-130	-130	-130	-130
822 Arvopaperit	Menot	4 531	13 691	10 900	10 900	2 282	2 779	2 812	2 812	2 812	2 812
	Toimintakate	-4 531	-13 691	-10 900	-10 900	-2 282	-2 779	-2 812	-2 812	-2 812	-2 812
829 Muu pääomatalous	Tulot	40 000	40 000	40 000	40 000	40 000	40 000	40 000	40 000	40 000	40 000
	Menot	7 000	7 000	7 000	7 000	7 000	7 000	7 000	7 000	7 000	7 000
	Toimintakate	33 000	33 000	33 000	33 000	33 000	33 000	33 000	33 000	33 000	33 000
82903 Lähiörahastosta rahoitettavat kohteet (sis. kohtaan 829 Muu pääomatalous)	Menot	5 000	5 000	5 000	5 000	5 000	5 000	5 000	5 000	5 000	5 000
82954 Rakennusten ja osakkeiden myyntitu (sis. kohtaan 829 Muu pääomatalous)	Tulot	35 000	35 000	35 000	35 000	35 000	35 000	35 000	35 000	35 000	35 000

VIRASTOJEN JA LIIKELAITOSTEN KÄYTTÄMÄT AHJON DIAARINUMEROT

Virasto tai liikelaitos	Diaarinumero
Asuntotuotantotoimisto talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001415
Hankintakeskus talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001411
Henkilöstön kehittämisspalvelu talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001399
Kaupunginkanslia talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001410
Kaupunginkirjasto talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001409
Kaupunginmuseo talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001408
Kaupunginorkesteri talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001407
Kaupunkisuunnitteluvirasto talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001406
Kiinteistövirasto talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001405
Korkeasaari talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001404
Kulttuurikeskuksen talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001403
Liikennelaitos-liikelaitos talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001402
Liikuntavirasto talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001401
Nuorisosiainkeskus talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001400
Opetusvirasto talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001397
Palvelukeskus-liikelaitos talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001398
Pelastuslaitos talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001396
Rakennusvalvontavirasto talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001395
Rakennusvirasto talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001394
Rakentamispalvelu (Stara) talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001392
Ruotsinkielinen työväenopisto talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001391
Sosiaali- ja terveysvirasto talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001393
Suomenkielinen työväenopisto talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001390
Taidemuseo talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001389
Taloushallintopalvelu-liikelaitos talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001388
Tarkastusvirasto talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001387
Tietokeskus talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001386
Tukutori talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001413
Työterveys-liikelaitos talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001385
Varhaiskasvatusvirasto talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001380
Ympäristökeskus talousarvioehdotus 2017 ja taloussuunnitelmaehdotus vuosille 2017-2019	HEL 2016-001384